

OTDK - dolgozat

2023

Miskolci Egyetem
Gazdaságtudományi Kar

**A szociális szövetkezetek szerepe a hátrányos helyzetű települések
fejlesztésében**

**The role of social cooperatives in the development of disadvantaged
settlements**

Sárközi Zsuzsa

Konzulens: Dr. Lipták Katalin

Kézirat lezárásának dátuma: 2022. november 17.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
1.2.Célkitűzések	1
2. Szociális szövetkezetek.....	3
2.1. Szociális gazdaság – Mi is az?	3
2.2. Szociális gazdaság jellemzői	4
2.3. Szociális szövetkezet, mint negyedik integrációs modell	10
2.4. Támogatási lehetőségek	12
2.5. A szociális szövetkezetek illeszkedése a közfoglalkoztatáshoz	13
2.6. Foglalkoztatás szociális szövetkezetek keretében.....	14
2.7. A szociális szövetkezetek jellemző/lehetséges tevékenységi formái	15
2.8. Véleménynyilvánítás a szociális szövetkezetekről	16
3. Módszertan.....	17
4. Hernádszentandrás bemutatása.....	20
5. „BioSzentandrás” program ismertetése	27
5.1. Előzmények	27
5.2. „BioSzentandrás” program célja és jellemzői	28
5.3. Eddig elért eredmények	33
5.4. Jövőbeli célok, nehézségek.....	33
6. Kérdőíves felmérés eredményeinek ismertetése	36
6.1. Bevezetés.....	36
6.2. A kérdőíves felmérés célkitűzései.....	36
6.3. Hipotézisek és eredmények.....	36
7. Összegzés	47
Irodalomjegyzék.....	48
Táblázatok és ábrák jegyzéke	51
Mellékletek	I
I.Interjú Üveges Gábor polgármester Úrral 2021.....	I
II. Interjú Üveges Gábor polgármester Úrral 2022. tavasz.....	X
III. Interjú Üveges Gábor polgármester Úrral 2022. október	XII
IV. Kérdőíves felmérés.....	XVII

1. Bevezetés

Az általam választott kutatási terület a szociális gazdaság és a szociális szövetkezetek szerepe hazánk aprófalvaiban. A dolgozatom alapjait a 2021-ben elkezdett kutatás szolgálja, melyet közösen szaktársammal, Montvajszki Evelinnel készítettünk a korábbi TDK dolgozatunkhoz. Én ezt a kutatást folytattam tovább egyedül és a korábbi közös dolgozatunkat bővítettem önálló kutatással.

Aprófalunak tekintjük a szakirodalom alapján az 500 főtől kevesebb lakosságszámmal rendelkező településeket. Az Észak-magyarországi régió térszerkezeti sajátosságai alapján az országos átlagtól jóval magasabb az aprófalvak száma, amely magával hozza az alacsony foglalkoztatottság, alacsony iskolai végzettség és a megélhetési problémák kérdéskörét (G. Fekete, 2006). Úgy vélem, hogy az aprófalvak felzárkóztatása és az ott élők életszínvonalának javítása fontos társadalmi kérdés, amely igényli a társadalom tagjainak, a civileknek az aktívabb szerepvállalását. A szociális gazdaság erre épít. A szociális gazdaság kifejezésén az európai értelmezés szerint a non-profit szektornál tágabban értelmezett szervezetek halmazát értjük (Csoba, 2007; Defourny – Nyssens, 2010; G. Fekete, 2018). A választásom egy olyan aprófalu bemutatására esett (Hernádszentandrás), ahol a munkahelyek korlátozott száma és a foglalkoztathatósági nehézségek okán a fentebb nevezett hátrányokkal rendelkezik, de mégis megoldást talált az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközrendszerével a magas munkanélküliség kezelésére. A hosszú évek munkájaként mára már kiépült a szociális gazdasági szektor és jól működő társadalmi vállalkozás keretében szociális szövetkezeti formában működtetik a kezdetben egyszerű közfoglalkoztatási programból alakult „BioSzentandrás” programot. Mindig is foglalkoztatott, mivel lehetne az aprófalvakat kiemelni a vidéki „szürkeségből” mindezen túl napjainkban egyre nagyobb teret nyer a környezettudatosság a mezőgazdasági termelésben is, ezzel összefüggésben több biotermék jelenik meg a boltok polcain is. Érdekelni kezdett engem is a biogazdálkodás és az előállított termékkínálat, a termékek értékesítési lehetőségei és az azzal kapcsolatos mindennapi munka, nem utolsósorban a marketing tevékenység is.

1.2.Célkitűzések

A dolgozat fő célja a hernádszentandrási „BioSzentandrás” program fejlődésének ismertetése a kezdeti nehézségektől a ma jól működő szociális szövetkezeti formáig. Mindezek előtt szót szeretnék ejteni magáról a szociális szövetkezetekről, mint társadalmi vállalkozások egyik

leggyakoribb típusáról: mi is az, milyen jellemzői vannak, hogyan jöhetnek létre illetve, milyen fajtái vannak. A település munkaerőpiaci hátterének feltárása után Hernádszentandrás „BioSzentandrás” programját ismertetem.

Várhatják-e a hátrányos helyzetű aprófalvak a munkaerőpiaci megoldást a kormányzattól? A válasz az, hogy részben igen, mivel kialakításra került a közfoglalkoztatás. De az állam szerepe csak eddig tart. Felmerül a kérdés, hogy hogyan tovább? Vannak a társadalomban olyan emberek akik a nonprofit szervezetek képviselői, ők érzik a problémát és próbálnak rá önmaguk választ adni. Ebbe az irányba kell, hogy elmozduljon a jövő társadalma.

Erre a feltevésre reflektálva szeretném bemutatni Hernádszentandrás „BioSzentandrás” szociális szövetkezetét, amely már túllépett a közfoglalkoztatás keretein és a szociális gazdaság irányába mutató jó gyakorlatként értelmezhető.

Fontos kérdés a jövőre nézve, hogy ezek a kistelepülések rajta maradnak-e a „térképen” vagy sem. Nagy értékek vannak a falvakban amelyeket ki kell használni.

A kutatás célja a szociális gazdaság és a szociális szövetkezetek szerepének a feltárása a magyarországi aprófalvak felzárkóztatásában közrejátszott szerepük alapján. A szakirodalom áttekintésen túl primer felmérést végzek interjúk és kérdőíves felmérés segítségével.

2. Szociális szövetkezetek¹

Magyarországon egyre több település alkalmazza a szociális szövetkezeti formát a közfoglalkoztatás működtetésére. Mint például a később ismertetendő BioSzentandrás is ilyen. Míg az Európai Unió több országában általában egy-két évtizedes múlttal rendelkeznek a szociális szövetkezetek, addig hazánkban ez új dolognak számít, még a kezdeti lépéseknél tartunk, csupán kísérletekről beszélhetünk.

A szociális gazdaság fogalmát az Európai Unió Fehér könyve - Növekedés, Versenyképesség, Foglalkoztatás – körvonalazta fel nagy vonalakban. (Pályázati útmutató)

2.1. Szociális gazdaság – Mi is az?

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére a CIRIEC International (International Center of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy², 2007) által készített jelentős összefoglalásban a szociális gazdaság javasolt definíciója a következő: „Azon magánjellegű, formális keretek között szervezett vállalkozások csoportja, melyek döntéshozatali szabadsággal és önkéntes tagsággal rendelkeznek. Tagjaik szükségleteinek piacon keresztül, áruk előállítása, szolgáltatásnyújtás, illetve biztosítás és finanszírozás nyújtása révén történő kielégítése érdekében hoztak létre, továbbá amelyek esetében a döntéshozatal, valamint bármilyen nyereség és többlet tagok közötti elosztása nem kapcsolódik közvetlenül a tagok által befektetett tőkééhez, illetve befizetett díjhoz, és amelyek esetében minden tag egy szavazattal rendelkezik. A szociális gazdaság továbbá magába foglal olyan magánjellegű, formális keretek között szervezett, döntéshozatali szabadsággal és önkéntes tagsággal rendelkező szervezeteket, amelyek nem piaci jellegű szolgáltatásokat nyújtanak háztartások részére, és amelyeknek esetleges nyereségtöbbletét nem sajátíthatják ki az őket létrehozó, ellenőrző vagy finanszírozó pénzügyi szereplők.” (Kiemelt pályázati felhívás 2. oldal)

A szociális szövetkezetek az atipikus foglalkoztatási formák közül az önfoglalkoztatás sajátos szervezeti kereteit valósítják meg, ezáltal fontos eszközzé válnak a hátrányos helyzetű munkavállalók tartós munkalehetőséghez jutásában. Olyan személyek autonóm társulásai, akik önkéntesen egyesülnek abból a célzattal, hogy nem pusztán csak gazdasági, hanem társadalmi,

¹ Montvajszi Evelin – Sárközi Zsuzsa: Egy közfoglalkoztatási jó gyakorlat ismertetése - Továbblépési lehetőségek? (2022) TDK dolgozat alapján

² A Köztulajdonú, Szociális és Szövetkezeti Gazdaság Nemzetközi Kutató- és Tájékoztatóközpontja

közösségi, oktatási és kulturális célkitűzéseiket is egymással összefogva, demokratikusan irányított vállalkozások útján, közösen valósítsák meg (Neamtan, 2002; McMurtry, 2004). A mai értelemben vett társadalmi vállalkozások klasszikusan a nonprofit szervezetek kezdeményezéseiként jöttek létre (Defourney, 2001; Defourney – Nyssens, 2008). Olyan gazdasági tevékenységgel kezdtek el foglalkozni, amelyek korlátozott profitpotenciájuk miatt nem voltak csábítóak a forprofit vállalkozások számára, és az államszervek sem tudták kellőképpen ellátni ezeket a feladatokat. A gazdasági tevékenység még ha nem jár magas hozammal is együtt – lehetőséget adott ezeknek a szervezeteknek, hogy szociális tevékenységeiket legalább részben finanszírozzák saját bevételből, illetve munkát biztosítsanak az alkalmazottjaik és tagjaik számára. (Simkó – Tarjáni, 2011)

2.2. Szociális gazdaság jellemzői

A meghatározások értelmében a szociális gazdaság szektorainak közös jellemzői a következők:

- Magánszektorokról van szó, azaz nem részei a közszférának, és az utóbbinak nem tartoznak az ellenőrzése alá sem .
- Formális szervezeti keretek között működnek, azaz általában jogi személyekkel is rendelkeznek.
- Döntéshozatali autonómiával rendelkeznek, ami azt jelenti, hogy szabadon választják és küldik el irányítótestületeiket, valamint ellenőrizhetik és szervezhetik meg tevékenységüket.
- Tagságuk önkéntes, vagyis nem kötelező csatlakozni hozzájuk.
- Bármilyen – esetleges – nyereség vagy nyereségtöbblet elosztása tagjaik között nemcsak a tagok által befektetett tőkével vagy befizetett díjjal arányos, hanem a szervezet javára kifejtett tevékenységeik vagy szervezettel történő együttműködésük mértékével is.
- Olyan jellegű gazdasági tevékenységet is folytatnak, amelyek az egyének, háztartások és családok szükségleteit elégítik ki. tehát a szociális gazdaság szervezetei az emberek javát és nem pedig a tőkét szolgáló szervezetek.
- Demokratikus szervezetek, melyek az „egy tag – egy szavazat” elvét alkalmazzák döntéshozatali folyamataikban, függetlenül a tagok által befektetett tőkéől, illetve megfizetett díjtól. (Petheő Attila et al. 2010)

A szociális gazdaság kiépüléséhez vezet, olyan munkaintenzív tevékenységek kibontakozásának ösztönzése, amelyek a nemzetközi versenytől védett szektorokban

munkahelyet teremtenek. A hagyományos munkaerő-piaci módszereket megtörve, amely az emberek problémacsoportjaira koncentrál, a szociális gazdaság azokra a tevékenységekre fókuszál, amelyekből munkahelyek jönnek létre. Olyan területeken fejti ki a hatását, ahol a hagyományos munkaerő-piaci mechanizmusok nem képesek elegendő munkahely megteremtésére. (Defourney – Nyssens, 2008)

Ezek a helyi kezdeményezések a gazdaságfejlesztés résztvevőivé válnak, kielégítik a társadalmi igényeket, valódi szereplőivé válnak a piacnak, új piacokat nyitnak meg, növelik a foglalkoztatást és a gazdasági aktivitást. Közvetett hatással is lehet a foglalkoztatás növekedésére, mert a szociális gazdaság fejlődésével a korábban inaktív szerepköröket (gyermekfelügyelet, otthoni segítségnyújtás, háztartás vezetése) melyek a munkavállalás hátráltatói voltak, lehetővé válik a visszatérésük a munkaerőpiacra. (Prókai, 2005) Lehetőséget teremtenek a munkaerőpiacról tartósan kiszorult, illetve oda be sem jutott munkavállalóknak a munkaerő-piaci integrációra.

A szociális gazdaság lehetséges tevékenységei egy adott ország szolgáltatási struktúrájától függenek és attól, hogy mi jellemzi a lakosság életmódját és adórendszerét.

Tevékenysége általában kielégítetlen helyi szükségletekre irányul, gazdasági tevékenysége korlátozott, nem torzíthatja a versenyt. Vállalja, hogy meghatározott idő után önfinanszírozóvá, fenntarthatóvá váljon. Láthatóvá teszi és formalizálja a rejtett igényeket, szükségleteket. (Frey et al., 2007)

A szociális gazdaság a foglalkoztatás oldaláról megközelítve: önfoglalkoztatás. „A szociális szektorban tevékenykedő szervezetek összehasonlítása alapján elmondható, hogy a szövetkezet és annak szociális formája alkalmas arra, hogy a hazai harmadik szektor aktív szereplője legyen, sőt, rendelkezik olyan sajátosságokkal, amelyek egyedivé teszik a többi szociális tevékenységet végző szervezet között. Mint egyetlen olyan szervezeti forma, ahol a tagok a társaság tevékenységében való személyes közreműködése jogszabályban előírt kötelezettség, a munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagnak biztosított a folyamatos foglalkoztatása, esetleg gyakori oktatása, továbbképzése így a későbbiekben nagyobb esélyekkel illeszkedhet vissza a munka világába” (Longa, 2009) A szociális gazdaság egyik szereplői a szociális szövetkezetek, jelentős szerepet töltenek be új vállalkozói formaként a helyi fejlődésben, emellett megerősítik a társadalmi kohéziót, ezzel egyaránt hozzájárulnak a gazdaság stabilitásához. Célja a hátrányos helyzetben lévő tagoknak a munkahely teremtése, valamint a szociális helyzetüknek a javítása. illetve elősegítése. (www.muszosz.hu) A szociális

szövetkezetek forma mellett még számos típusa megjelent a társadalmi vállalkozásoknak, ezeket a formákat szeretném szemléltetni az első táblázattal. Ahogyan a táblázatból is leolvasható a társadalmi vállalkozásoknak számos formája jelent meg. A táblázat alatt részletesebben szeretném ismertetni.

SZÖVETKEZETEK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Hagyományosan illeszkedik a gazdasági/üzleti tevékenységekhez
Társadalmi irányultság	Tevékenysége a tagok gazdasági és társadalmi helyzetének javítását célozza, gazdálkodási tevékenységüknek is ez a mozgatórugója.
SZOCIÁLIS SZÖVETKEZETEK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Eredendően és szándékoltan illeszkedik a gazdasági / üzleti tevékenységekhez.
Társadalmi irányultság	Tagjaik (elsősorban hátrányos helyzetűek) számára munkalehetőség biztosítása és gazdasági, társadalmi helyzetük javítása.
EGYESÜLETEK ÉS ALAPÍTVÁNYOK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Üzleti tevékenységet kiegészítő jelleggel folytathatnak.
Társadalmi irányultság	Az egyesületek tagjaik közös céljait szolgálják. Az alapítványok a társadalmi tevékenységük céljaival összefüggésben meghatározott közösségek érdekében tevékenykednek.
NONPROFIT GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Közös gazdasági tevékenység végzésére alapítják, a társadalmi szükséglet kielégítési funkcióját is ezen keresztül éri el.
Társadalmi irányultság	Társadalmi közös szükséglet kielégítésének céljából hozzák létre.
GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Gazdasági tevékenység végzésének céljából alapítják, a nyereségszerzés jelentős szempont a vállalkozó jólétének növelése szempontjából is.
Társadalmi irányultság	Meghatározó szerepe van a vállalkozó etikai és társadalmi érzékenységének.

1. táblázat: A társadalmi vállalkozások Magyarországon jellemző jogi/szervezet formái

Forrás: Saját szerkesztés G.Fekete et al. 2017. alapján

Szövetkezetek

A magyar kormány honlapján található megfogalmazás szerint a szövetkezet tagjai gazdasági és más társadalmi szükségletei kielégítésének elősegítésére hozható létre. (www.kozfoglalkoztataskormany.hu) Ennek érdekében a szövetkezet vállalkozási és egyéb kategóriaként megjelölt tevékenységet folytathat. Elsősorban társadalmi szükségletként a tagok kulturális, oktatási, szociális és egészségügyi igényeit kell érteni. Ennek értelmében nem profitszerzés elvei alapján irányítják a szövetkezetek gazdálkodási tevékenységét. Gazdasági jogi értelemben olyan jogi személyiséggel rendelkező szervezetek, amelyek tőkéjét a tagok vagyoni hozzájárulása adja. A változó tőke és a nyitott tagság elvét alkalmazzák. A demokratikus önkormányzat elve határozza meg a működésüket. Ennek értelmében a tagság kezében van a döntéshozatal irányítása, egy ember egy szavazat elve alapján. A működés kereteit szintén a tagok határozzák meg, ők választják és vonják felelősségre a szervezet vezetőit. A szervezet céljainak megfelelően a szövetkezet gazdasági tevékenysége magában foglalhat értékesítést, beszerzést, termelést és szolgáltatást egyaránt. Érdemes megemlíteni, hogy Magyarországon a szövetkezetek már az 1800-as évektől alapíthatóak, a rendeletben meghatározott jogi státusszal.

Szociális szövetkezetek

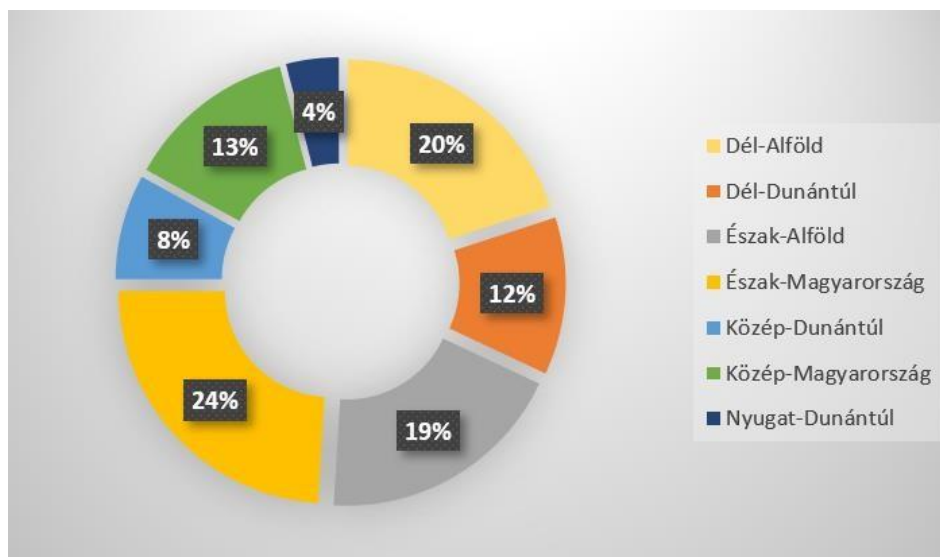
Magyarországon 2006-tól van lehetőség szociális szövetkezetek alapítására. A konstrukció megálmodásától kezdődően kapcsolódik a társadalmi vállalkozások eszméjéhez, napjainkban is annak egyik legegységesebb megtestesítője. Célrendszerük és társadalmi funkciók egyik fontos elemeként tagjaik egészségügyi, oktatási, szociális, kulturális és/vagy gazdasági helyzetének elmozdítása jelenik meg. Társadalmi nézőpontból szintén nagyon fontos másik fő szerepük, hogy munkaalkalmat teremtenek a munkanélküli (sokszor tartós munkanélküli) és hátrányos helyzetű személyeknek. Működésükről és irányításukról elmondható, hogy demokratikus. Bárki taggá válhat az alapítási szabályzat elfogadásával és szintén szabadon kiléphet. A döntéshozatal az egy ember egy szavazat elve alapján történik. Lehetőség adódott 2013. után nyílt helyi kormányzati szerv tagként való részvételre is. Céljaikat az úgynevezett közösségi alaptól finanszírozzák, így támogatva a tagjaikat és azok családtagjait. A tagok be- és kilépésével az alap összege változik (változó tőke elve). A szakmapolitika és a hazai szabályozás sok esetben hangsúlyozza a szociális szövetkezetek szerepét a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásában. A hátrányos helyzetű besorolásnak számos kritériuma van a magyar szabályozásban, fontos, hogy ezek a feltételek választható jellegűek.

A szociális gazdaság – ezen belül a szociális szövetkezetekre fókuszálva – sajátos ismervét annak köszönheti, hogy tökéletesen egyesíti a gazdasági hatékonyságot és társadalmi közösségi szerepet.

Emellett a Nemzeti Vidékstratégia a helyi gazdaságfejlesztési programja is kiemelten foglalkozik a kérdéssel, és az alábbi megállításokat teszi:

„Azokban a vidéki térségekben, ahol a szaktudás, a tőke, a vállalkozási szemlélet hiánya miatt a lakosság vállalkozóvá válása nem reális, ugyanakkor a munkalehetőségek hiánya beavatkozást kínál, a gazdaság szervezés alkalmas megoldásnak tűnik a közösségi – szövetkezeti – vállalkozások formája. Ez egyszerre jelent közösségfejlesztést és gazdaság-, vállalkozásfejlesztést, mert ennek keretében megtanítják a résztvevőket szövetkezeti munkára, végig kísérik az alakulási és működési folyamatot, közösségi keretben beindítják a gazdasági tevékenységet.” (Nemzeti Vidékstratégia 2012 – 2020 98. oldal) Magyarországon ezen ismérvek alapján, a szociális gazdaság egyik szegmensként jöttek létre a szociális szövetkezetek.

Jelentős mértékben visszaesett hazánkban az új szociális szövetkezetek száma, a megszűnésük száma viszont csaknem megduplázódott az elmúlt 2 évben, míg 2017. évében 3183 darab szociális szövetkezet volt, addig 2019. év végére 2682 darabra csökkent a számuk. (Opten adatbázis)

1. ábra: A szociális szövetkezetek megoszlása régióként 2015.

Forrás: Saját szerkesztés

Adatok: G. Fekete et al. 2017. alapján

A 1. ábra a szociális szövetkezetek regionális megoszlását mutatja 2015-ben, sajnos Opten hozzáférésem nem volt és a KSH honlapján sem volt fellelhető frissebb adat.

Az olvasható le az ábráról, hogy Magyarország szegényebb régióiban aktívabban tevékenykednek szociális szövetkezetek, segítve ezzel a társadalmi felzárkózást. Észak-magyarországi régióban van a legtöbb szociális szövetkezet, számuk 640 darab (23,9%), a Dél-alföldi régióban 539 darab (20,1%) és az Észak-alföldi régióban 519 darab (19,4%) szervezet működött. A legkevesebb működő szociális szövetkezet pedig Nyugat-dunántúli régióban volt, számuk 119 darab (4,4%). (Szemán, 2018)

Egyesületek és alapítványok

A 2013. évi V.törvény a Polgári Törvénykönyvről (új Ptk.³) rendelkezései alapján az alapítványok és egyesületek üzleti tevékenységet kiegészítő jelleggel folytathatnak, gazdasági tevékenység végzésére nem alapíthatók. Ilyen jellegű tevékenységüknek kapcsolatban kell lenniük fő céljukkal. Ezzel együtt jelentős számú alapítvány és egyesület számottevő gazdasági tevékenységet folytat, ennek ellenére folyamatos külső támogatásra szorul.

Az egyesület az egyesülés szabadságának joga alapján szerveződő, regisztrált tagsággal rendelkező jogi egység, mely tagjai közös céljai előmozdítása érdekében tevékenykedik. Tagjai tagdíj fizetésére kötelezettek és fő szabályként azonos kötelezettségekkel és jogokkal rendelkeznek, de speciális jogokkal is felruházhatók. Gazdálkodási tevékenységet csakis finanszírozási helyzetük stabilitásának megőrzése érdekében végezhetnek, úgy, hogy az ne kockáztassa alapvető céljukat. Elszámolásaikban elkülönítetten szükséges kezelniük gazdálkodási tevékenységeik eredményeit és költségeit.

Az alapítvány alapítója meghatározott tartós cél folyamatos megvalósításának céljából hozhatja létre. Az új Ptk. már nem határozza meg társadalmi célt kizárólagos kritériumként (pénzügyiszolgáltatás bármely kedvezményezett számára nyújtható). Alapítvány nem működtethető tisztségviselői, csatlakozói, alapítói, szervei tagjai és ezek családja érdekében. Magyarországon az alapítványi kultúrának régi és szép hagyományai vannak. Kezdetekben a nemesi családok jótékonyági tevékenységének kivitelezői voltak, számos ma is működő intézmény ebben a formában jött létre.

³ Polgári Törvénykönyv

Nonprofit gazdasági társaságok

Társadalmi közös szükséglet kielégítése céljából végzett közös gazdasági tevékenység folytatására hozzák létre a nonprofit gazdasági társaságot. Tagjai vagyoni hozzájárulásokkal alapítják. Az üzleti vállalkozások speciális típusaként értelmezhetők, ebből kifolyólag a fontos társadalmi funkciókat betöltő és célokat követő szervezetek közül sokat várnak ettől az elgondolástól a fenntartható üzleti modellek kikísérletezésének stabilitásának tekintetében. Céljuk alapvetően nem a profitszerzés vagy a tagjainak jövedelemszerzése, ugyanis a nyeresége a tagjaik között nem osztható fel. Csupán kiegészítő jelleggel folytatnak üzletszerű gazdasági tevékenységet. A szavazati jogok a tagok vagyoni hozzájárulásával arányosak. Bármilyen tagsági formában alapíthatók (például Kft., Bt., Rt. stb.), számos részük átalakult közhasznú társasággá. Alapításukat, működésüket, megszűnésüket a Ptk. és a 2006.évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv⁴.) rendelkezései szabályozzák, közhasznú minősítést szerezhetnek. Található közöttük számtalan olyan helyi piacra értékesítő vállalkozás, melyek helyben élő családok és/vagy elhelyezkedési nehézségekkel küzdő munkavállalóknak biztosítanak munkahelyet, gyakran régió specifikus termékek (főként élelmiszer) értékesítéséből nyerve bevételüket.

Gazdasági társaságok

Annak ellenére, hogy Magyarországon valójában a szociális gazdasághoz és a nonprofit szektorhoz kapcsolódóan értelmezik és jellemzik őket, a társadalmi vállalkozások forprofit, azaz üzleti alapon is működtethetők. Ajánlott megjegyezni, hogy nagyjából 2010-től kezdődően az így kategorizálható szervezetek száma és pénzügyi stabilitása is érezhető növekedést mutat hazánkban, ami kiváló fejlemény. (G.Fekete et al. 2017)

2.3. Szociális szövetkezet, mint negyedik integrációs modell

A haza szakpolitikában a 2004. évi EU- csatlakozást követően a mezőgazdasági térségek integrációs programjaival kapcsolatban szakmai irányváltás volt jellemző. Egyrészt előtérbe kerültek a rövid ciklusú integrációs programok a szűkülő források miatt hosszútávúakkal szemben, másrészt kiemelt cél lett a hazai források kiváltása az Európai Unió által csatlakozást követően rendelkezésre bocsátott forrásokkal. Leginkább ezzel magyarázható, hogy a

⁴ 2006. évi V. törvény: a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

kormányzat és a szakpolitika részéről egy határozott útkeresési kísérlet kezdődött, a szociális szervezetek irányába. (Simkó–Tarjányi 2011; Soltész 2012; Németh 2012; 2013)

A szervezetekről szóló 2006. évi X. törvény és a szociális szervezetekről szóló 141/2006. (VI.29.) kormányrendelet mindezekre reagálva teremtette meg a szociális szervezeteket Magyarországon.

Azonban 2016-ban a napjainkban működő szociális szervezetek működési feltételei módosultak.

A manchesteri kritériumok szerint működő, alulról szerveződő önkéntes alapon működő gazdálkodó közösségek mintáját a 2016. évi CXLV. 35 § (1) bekezdése alapjaiban írta felül. Miszerint a szociális szervezetnek a természetes személyeken kívül a jogszabály által előírt módon kötelezően tagja egy helyi vagy nemzetiségi önkormányzatnak, illetve ezek jogi személyiségű társulásnak vagy egy törvényben szabályozott jótékony szervezetnek a képviselője. A döntéshozók arra hivatkoztak az önkormányzatok kötelező tagsága mellett, hogy kimondottan előnyös, ha a szociális szervezetekben jelen van a korábbi közfoglalkoztatási programok szervezője, mivel adminisztratív tapasztalattal és háttérrel, forrással és kapcsolati rendszerrel erősítheti a szervezetek tevékenységét. (Karádi 2016; Koltai et al. 2018).

2017. január elsejével felvátja az önkéntes alapon szerveződő és alulról építkező szociális szervezet modellt a főként az önkormányzatok által irányított és a Belügyminisztérium „szakmai koordinációjával” működtetett modell.

Sajnos a szociális szervezetek a jelenlegi szabályozások alapján nem részesülhetnek direkt módon állami normatívában, mint például az idősgondozás, házi segítségnyújtás esetén, ezért a tevékenységek nem preferáltak a szociális szervezetek tevékenységei között. A kistérségi startmunka programokban a közfoglalkoztatás támogatásával, olyan termelő- értékteremtő tevékenységek beindításához teremtette meg az alapokat, amelyek eljuthatnak egy önfenntartó rendszer (szociális szervezet) kialakításához. (www.kozfoglalkoztatatas.kormany.hu)

Támogatások segítségével az önkormányzatok nagy értékű berendezésekhez, gépekhez juthattak hozzá, amelyek a program befejezését követően is az önkormányzatok tulajdonában maradhattak. Szociális szervezetté váláskor a közfoglalkoztatás során ingyen használhatták ezeket az eszközöket tovább.

2011.évi CVI. közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb módosításról szóló törvény, kiegészült annak szabályozásával, hogy az ilyen módon kialakult szociális szervezetek milyen feltételek teljesülése esetén használhatják díjmentesen a tárgyi

eszközöket, az állam által biztosított állatállományt és termőföldet. (Módszertani kézikönyv szociális szövetkezetek számára 2019. 9-11. oldal)

A közfoglalkoztatásban résztvevő foglalkoztatottak számára is továbblépést biztosíthat a szociális szövetkezet, akik a közfoglalkoztatásból kikerülve önfoglalkoztatóvá, szövetkezeti alkalmazottá, taggá válva kiléphetnek az elsődleges munkaerőpiacra.

2.4. Támogatási lehetőségek

Az új típusú szociális szövetkezetek létrehozása hosszútávú megoldásokat és óriási lehetőségeket kínál a vidéki lakosság megtartó képességének javítására, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok megélhetésének garantálására. A szektor erősítését és növekedését egy olyan átmeneti támogatás biztosításával célozzák meg, amely a munkanélküliek számára teremt hosszútávon nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatást és stabilabb megélhetést. Fontos eszköze a foglalkoztatási lehetőségek növelésének a helyi keresletre reflektáló, olyan gazdasági munkát támogatása, korszerűsítése, amelynek az a célja, hogy a munkával nem rendelkezők bevonásával a helyi lakosság hasznát is szolgálja. Elengedhetetlen ezekhez a javaslatokhoz az állam finanszírozása, azonban hosszabb távon önálló gazdálkodást kell elérniük. Azonban eddig kiaknázatlan maradt Magyarországon ez a szektor. „A közfoglalkoztatásból kikerülők számára a nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedés előtti átmeneti, a másodlagos munkaerő-piacon történő elhelyezkedés egyik legfontosabb terepe a szociális gazdaság, azon belül a szociális szövetkezet, ezért jelenlegi szövetkezetek megerősítése és újak alapításának támogatása uniós forrásból támogatandó.” (Pályázati útmutató 4. oldal)

Az új típusú szociális szövetkezetek európai uniós forrásból, a szociális gazdaság fejlesztését szolgáló TÁMOP 2.4.3.-D valósul meg. Ennek keretében az állam egy standard pályázattal segíti a hátrányos helyzetű munkavállalókat ahhoz, hogy hozzájárulhassanak a szociális szövetkezetek támogatásához. (Pályázati útmutató)

Jelen esetünkben BioSzentandrás, olyan szociális szövetkezet, ahol a település önkormányzata is tag, előbb közfoglalkoztatás keretében, majd szövetkezeti formában működik. Továbbiakban ezt szeretném bemutatni.

2.5. A szociális szövetkezetek illeszkedése a közfoglalkoztatáshoz

A Magyar Munka Terv szerint három pilléres foglalkoztatási támogatási rendszer második pillére a szociális gazdaság, amely a munkanélküli foglalkoztatást a helyi lehetőségek szerint, részben állami támogatásból, részben saját bevételből szerzi. (www.kozfoglalkoztataskormany.hu)

A 2011. évi CVI. a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról szóló törvény, a szociális szövetkezeti és a közfoglalkoztatás munkavégzés közötti átmenet megteremtése a támogatása érdekében módosult. A módosításnak a célja az volt, hogy a közfoglalkoztatási programokban résztvevők és mindazok, akik a munkaerőpiacról kirekesztettekké váltak, de keresik az esélyét annak, hogy megélhetésüket munkavégzéssel biztosítsák, a szövetkezetek továbblépés esélyét kínálják nekik fel. (www.net.jogtar.hu)

A közfoglalkoztatási törvény felülvizsgálatával, ha több hátrányos helyzetű csoport legalább egy éves közfoglalkoztatási jogviszonyban áll az állami munkáltatókkal, ingyenesen veheti igénybe a közfoglalkoztatás keretében megszerzett eszközöket, termőföldet, illetve állat állományt. Ezért a közfoglalkoztatottak önfoglalkoztatóvá, szövetkezeti taggá vagy szövetkezeti alkalmazottként léphetnek be az elsődleges munkaerőpiacra. (www.kozfoglalkoztataskormany.hu)

f. Startmunka programból kialakítható szociális szövetkezetek

A szociális szövetkezetekkel kapcsolatos szabályozást a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény (továbbiakban Sztv.) tartalmazza, de jellegéből fakadóan a közfoglalkoztatásból – jellemzően az értékteremtő startmunka mintaprogramokból – átalakuló szociális szövetkezetekre speciális szabályokat is kell alkalmazni, hiszen elsősorban ez a célcsoport, ezekből a tevékenységekből alakulhat ki ténylegesen működő, munkahelyteremtő gazdasági szereplő. (www.kozfoglalkoztataskormany.hu)

A Szociális Szövetkezetek Programkoordinációs Iroda a megalakulását követően az ország területén megkezdte azon szociális szövetkezetekkel kapcsolatos személyes adatgyűjtést, amelyek működőképesek lehettek a nyilvános cégkivonatok alapján (mérleg/eredmény/tőke/létszám). Nem találtak érdemi tevékenységet folytató mezőgazdasági tevékenységet végző szociális szövetkezeteket az adatgyűjtés folyamán. Elmondhatjuk, hogy nem áll rendelkezésre követhető példa.

A korábban megalakult szociális szövetkezetek esetében (néhány kivételtől eltekintve) megállapítható, hogy csak a támogatás időtartamára van hatásuk a támogatási programoknak. Az átmeneti munkaerő-kereslet növekedést maguk a fiskális programok gerjesztik, nincs mögöttük stabil reálgazdasági igény, tehát amikor a támogatások megszűnnek, akkor leépítik a felesleges élőmunka kapacitásokat. A szociális szövetkezeteknek ezért tartós, egyben fenntartható előnyöket kell biztosítani.

2.6. Foglalkoztatás szociális szövetkezetek keretében

Megoldást jelenthet a munkanélküliség kezelésében, a foglalkoztatás előre lépésében leginkább a hátrányos helyzettel rendelkező társadalmi csoportok esetében, illetve visszaszoríthatja a fekete gazdaságot. „A szociális szövetkezeti forma közösség szervező erejét, a társadalmi szükségletek kielégítésében és a foglalkoztatás bővítés elősegítésében betöltött/betölthető szerepét szükséges kiemelni és hangsúlyozni. A szociális szövetkezet olyan szükségletek kielégítésére törekszik, amelyet sem az állami, sem a piaci szektor nem fed le, mintegy ötvözve a gazdasági társaságokban, illetve a non-profit szervezeti formákban meglévő előnyöket.” (sites.google.com)

Ugyan a jogszabály nem ír elő induláskor minimum tőkét, de fontos, hogy induláskor a kezdeti nehézségek áthidalásához rendelkezésre álljon a megfelelő mennyiségű tőke. Az alapításkor minden tag köteles rendelkezésre bocsájtani pénzbeli, vagyoni vagy nem pénzbeli hozzájárulást a szociális szövetkezet számára, mindaddig amíg a szervezet saját bevételt nem tud realizálni. Minimum hét alapító tagra van szükség egy szociális szövetkezet megalapításakor, illetve ezek jogi személyiségű társulásnak (önkormányzat), vagy a jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó, közhasznú jogállású szervezetnek kell lennie. Fontos, hogy ezek maximum az összes tag egynegyedét tehetik ki, a többi tagnak természetes személynek kell lennie. (Módszertani kézikönyv szociális szövetkezetek számára 2019. 13. oldal)

„A hatályos szabályozás nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely a szociális szövetkezetek gazdasági- vállalkozási tevékenységét korlátozná, így a szövetkezetnek lehetősége van arra, hogy működését a saját tevékenységéből befolyó bevételekkel finanszírozza, illetve eredményéből tagjainak elsősorban azon szövetkezet tevékenységében való közreműködésének arányában vagyoni juttatást biztosítson.” (www.docplayer.hu)

2.7. A szociális szövetkezetek jellemző/lehetséges tevékenységi formái

- Családok és gyermekek részére nyújtott szolgáltatások, családi napközi, játszóház, gyermekfelügyelet, gyermekek részére készségfejlesztő foglalkozások (például családi napközi, klubok működtetése, kézműves foglalkozások stb.);
- Idős, fogyatékkal élő, rászorult emberek gondozása, ellátása, ház tájéki munkák elvégzése;
- Mezőgazdasági tevékenység, zöldség-, gyümölcstermelés, feldolgozás, kereskedelem;
- Élelmiszer feldolgozás (például aszalás, lekvár főzés stb.);
- Alternatív energetikai, tüzeléstechnikai berendezések és anyagok előállítása, forgalmazása, és az ehhez kapcsolódó tanácsadási szolgáltatás (például biomassza, biobrikett, kazánok értékesítése, napelemek összeszerelése stb.);
- Bio-élelmiszerek előállítása, szárasztésza készítés kézi és gépi eljárással;
- Idegenforgalmi, turisztikai szolgáltató tevékenységek;
- Zöldterület-gazdálkodás, ároktisztítás, közterület-gondozás;
- Média és marketing szolgáltatás, online szolgáltató rendszerek, pályázatírás;
- Minőségi adománybolt, szociális boltok működtetése;
- Az építőipari, felújítási, szakipari tevékenységek;
- Házi ipari kézműves és iparművészeti termékek előállítása (például kukoricacsuhéból papucs-készítés, bőrdíszműves termékek, többféle hulladék- anyagból művészi tervezésű használati és ajándéktárgyak készítése stb.);
- Cipőfelsőrész készítés, kézi és gépi varrás, ipari törlőkendő gyártás;
- A papír csomagoló-anyag gyártása;
- Vasáru- és szerszámgyártás; (Simkó és Tarjáni, 2011)

2.8. Véleménynyilvánítás a szociális szövetkezetekről

Tehát elmondhatjuk, hogy a szociális szövetkezetek, mint új erőforrások egyidejűleg képesek az elszegényedés megállítására, a munka alapú gazdaság fejlesztésére, az értékteremtő, öngondoskodó és önellátó közösségi munkavégzésre széles társadalmi rétegek, így a pillanatnyi közfoglalkoztatási programban szereplők számára is. Garantálják a hátrányos helyzetű csoportok közösségbe való integrációjának lehetőségét, a leszakadt térségek fejlesztését és a stabil helyi közösségek megteremtésével a vidéki népesség elvándorlási arányának csökkentését, a demográfiai mutatók kedvező módosulását.

3. Módszertan

Hera Gábor – Ligeti György Módszertan című könyvére hivatkozva strukturált mély interjút készítettem szaktársammal együtt, korábbi TDK dolgozatunk alapját képezve Hernádszentandrás polgármesterével, Üveges Gáborral 2021-ben, majd 2022 tavaszán, végül 2022 októberében pedig már egyedül a szakdolgozatom és TDK dolgozatom bővítése céljából. Interjúkkal a célom az volt, hogy bemutassak egy olyan gazdálkodást, amely közfoglalkoztatásból nőtte ki magát szociális szövetkezetté.

Első lépésként TDK témaválasztásunk után 2021-ben a polgármestert kerestem fel telefonon azzal a céllal, hogy egy személyes interjú időpontot egyeztessenek vele. 2021. október hónapban elutaztunk a településre Hernádszentandrásra és a Polgármesteri Hivatalban megtörtént az interjú. Előre kidolgozott interjúterven alakult a riport. A szempontokat előre kidolgoztuk és ezen a sémán keresztül folyt a beszélgetésünk. 2022 tavaszán úgy döntöttem újra ellátogatunk a településre és egy újabb interjút készítünk a polgármesterrel. 2022. októberében szintén megismételtem a találkozást, ahol az elkövetkezendő új változásokról beszélgettünk, amelyek érinteni fogják a programot és a települést a jövőben.

Továbbá készítettünk egy primer kutatást is egy kérdőív segítségével 2022. február és március hónapban, amivel a kapcsolatot szerettük volna felmérni a biogazdálkodás és a lakosság között. A kérdőívben szó esett még a közfoglalkoztatási programról, amivel a helyiek véleménye lett kikérve.

Jelen felmérés papír alapon történt, ami megkövetelte, hogy személyesen ismét a településre utazzak. Az adatfelvétel teljesen anonim módon zajlott és összesített statisztikai eredmények formájában dolgoztam fel.

Jelen tanulmányban négy kérdéscsoportra adott válaszokat elemzem elsősorban, ugyanakkor tekintettel arra, hogy a mély strukturált interjú módszer esetében nem követelmény a szoros interjústruktúra követése, így bizonyos válaszokat, amelyeket feldolgoztam, nem feltétlenül az előre megfogalmazott kérdések feltevésekor kerültek elő. Az interjú alanyom az elbeszélgetések során mindvégig segítőkész és kommunikatív volt. Egyik kérdés elhangzása után sem tartott nagyobb szünetet, nem időzött sokat a gondolkodással, szinte azonnal válaszolt minden feltett kérdésemre. A párbeszéd során egyértelműen következtethető, hogy szakmailag felkészült, tapasztalattal rendelkező személyről van szó. Ez annak is betudható, hogy hatalmas szakmai háttérrel rendelkezik mind tanulmányait, mind munkatapasztalatait tekintve.

2. ábra: Terepgyakorlat „Bioszentandrás” 2021.

Forrás: Saját szerkesztés

3. ábra: Kérdőíves felmérés Hernádszentandrás 2022.

Forrás: Saját szerkesztés

4. ábra: Interjú Üveges Gáborral 2022.

Forrás: Saját szerkesztés

Dolgozatom célja és feladata egyrészt annak vizsgálata, hogy „Bioszentandrás” program létrejötténél a lakosság bevonható-e, mint munkaerő, másrészt pedig bizonyosságot nyerni arról, hogy a biogazdálkodásában előállított termékek kereskedelmi programba való helyezése megvalósul, végül pedig megvizsgálni a közfoglalkoztatási program fejlődését és azt az utat, ahogyan eljutottak a jelenlegi társadalmi vállalkozási formához.

Kutatási kérdésként az alábbiakat fogalmaztam meg:

1. Milyen szerepet tudnak betölteni a szociális szövetkezetek az aprófalvak életében?
2. Mi a „BioSzentandárs” program sikerének a titka?

4. Hernádszentandrás bemutatása

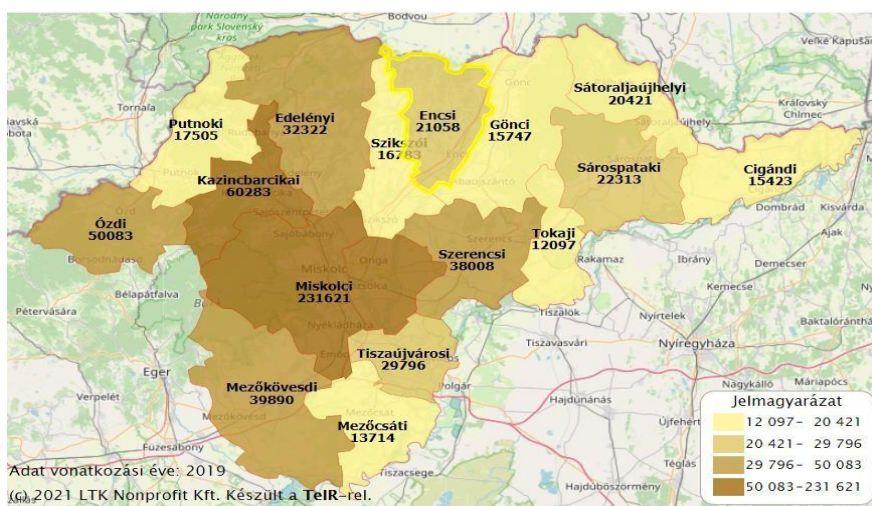
Hernádszentandrás 1902-ben kapta a ma is használt elnevezését. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található kisközség, amely a Hernád völgyének déli részén, a folyó jobb partján, a Nagy-Hernád és a Kis-Hernád, a Bársonyos-csatorna által közrefogott területen, a megyeszékhelytől Miskolc városától észak-keletre található.

3. ábra: Hernádszentandrás címere

Forrás: www.hernadszentandras.hu

Járását tekintve az abaúji Encsi járáshoz tartozik, valamint Encstől 4km-re Dél-délnyugati irányba fekszik. (Gombár 2000).

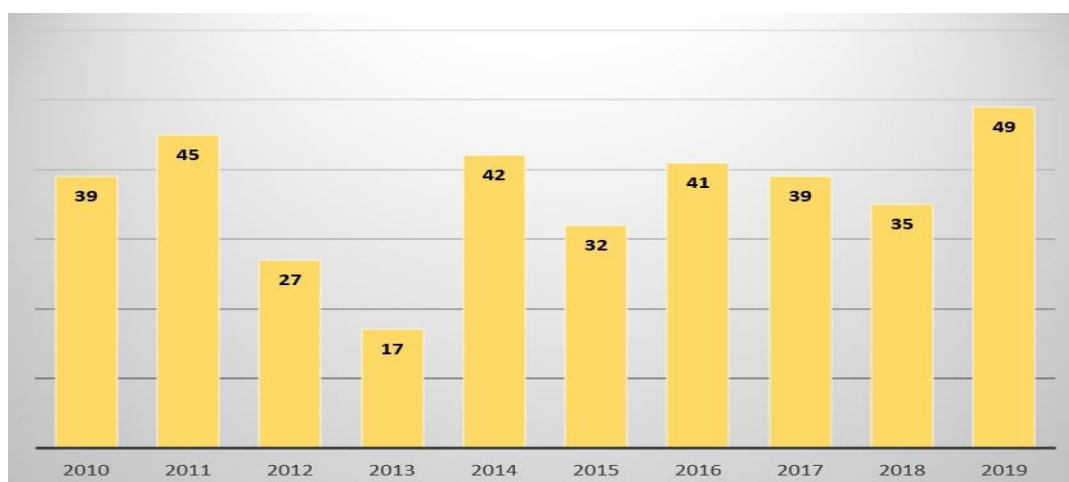
4. ábra: Az Encsi járásban Hernádszentandrás lakónépessége (fő)

Forrás: www.teir.hu

Kijelenthetjük, hogy Magyarország leghátrányosabb térségei közé tartozik az Encsi járás. Nagy hangsúlyt fektet a hazai fejlesztéspolitika a hátrányosabb helyzetű térségekre, ide próbálja összpontosítani a fejlesztési forrásokat. Az Encsi kistérség egyike volt Magyarország 33 komplex programmal is támogatandó, úgynevezett leghátrányosabb helyzetű kistérségének, ami 2007. és 2013. időszakban zajlott. (Jeney. – Varga, 2016)

Negatív tényezőként felsorolandó, hogy a település közvetlen közelében nagy városok nem alakultak ki, a körülvevő települések (Encs, Szikszó, Abaújszántó) pedig nem tekinthetők kereskedelmi potenciálnak. Ezt nyilvánvalóan befolyásolta az is, hogy eddig a falut elkerülte a forgalmat lebonyolító Miskolc-Kassa főútvonal. (Frisnyák 1961.)

Elmondható, hogy Hernádszentandrás a járásban található többi településsel azonos helyzetben van tekintve azt, hogy gazdaságilag kedvezőtlen térben kénytelen boldogulni és saját lehetőségeit kihasználni. Hernádszentandrás egy csendes, természeti értékeiben gazdag, mezőgazdaságilag stabil 430 fős kistelepülés. A 2022. tavaszán készült interjúból az is kiderült, hogy a munkaképes korú lakosság száma jelenleg 233 fő. A falu viszonylag jól megközelíthető, kulturális események megtartására adott lehetőségekkel rendelkezik. Különböző hálózati fejlesztéseket tudhat magáénak Hernádszentandrás, mint például telefon-, ivóvíz-, szennyvíz- és gáthálózat.

5. ábra: Elvándorlások száma

Forrás: Saját szerkesztés

A 7. ábráról leolvasható, hogy Hernádszentandrás 2016. és 2018. között egy csökkenő tendencia volt megfigyelhető az elvándorlások számát tekintve, de az utóbbi időszakot elemezve 2019-ben ismét egy nagy mértékű növekedés volt tapasztalható. Ennek okai között szerepelhetnek a következők: például nagyobb városokban könnyebben tudnak elhelyezkedni munkavállalás szempontjából az emberek. Ez azért is van így, mert a helyi lakosság nagyobb mértékű százaléka romákból tevődik össze és ők inkább építőiparban helyezkednek el és ez az iparág nagyobb városokba vonzza őket. Másrészt előregedő népesség jellemző a településre, a fiatalok inkább a városok közelébe telepednek le mind a munkavállalás, mind a tanulás szempontjából. Hiszen a falu nem rendelkezik köznevelési intézmények vonatkozásában iskolával. Középiskolai tanulmányokat legközelebb Encsen tudnak folytatni az itt élő diákok, felsőoktatási tanulmányokat tekintve pedig mintegy 40 km-re található, Miskolci Egyetemen.

Közfoglalkoztatás Hernádszentandrás

6. ábra: Közfoglalkoztatásban résztvevők Hernádszentandrás (fő)

Forrás: www.kozfoglalkoztatasi.bm.hu

Megfigyelhető, hogy 2013-ban 75 fő közfoglalkoztatott volt, ez 2021-ben lecsökkent 37 főre. Országos tendencia, hogy 2015. és 2016. évben kiugróan magas volt a közfoglalkoztatottak száma. A gazdasági válság után 2009-2010 magasságában nagyon magas volt. Minden településen kiemelkedően sok közfoglalkoztatott dolgozott, mert nem volt más lehetőség, mint az önkormányzat által biztosított közfoglalkoztatási program. Miután a gazdasági válságból kilábalunk, 2013-2014-ben alacsony volt a közfoglalkoztatásba bevontak száma. 2015-2016 óta a kormányzat tudatosan csökkenti a közfoglalkoztatottak számát, amit úgy ér el, hogy kevesebb támogatást ad, így a települések is ennek mentén igyekeznek csökkenteni a közfoglalkoztatottak létszámát.

Mint ahogyan a 9.ábráról is leolvasható 2021-ben 37 fő közfoglalkoztatott volt, akinek a feladatai közé tartozott a biogazdálkodásban való részvétel, mezőgazdasági területek művelése, közterületek rendben tartása.

A 2022. tavaszi interjúból kiderült, hogy a tavalyi 37 fő közfoglalkoztatottak száma 2022-re 40 főre bővült. 2022. évtől a településen közfoglalkoztatási programokat a BioSzentandrás Nonprofit Kft. pályázza és valósítja meg.

A közfoglalkoztatottak két programban vesznek részt: a Mezőgazdasági és a Településkarbantartási programban.

A mezőgazdasági területen termelik meg a javakat, amiket a közétkeztetésben használnak fel, támogatják a termelést és elősegítik, fejlesztik a településen működő szociális szövetkezetet. Ebben részt vesz 2 fő munkavezető és 32 fő segédmunkás.

A Településkarbantartás terület fő feladatköre a közterületek tisztántartása, karbantartása. Ebben 1 fő munkavezető és 5 fő segédmunkás dolgozik.

Népességmegtartó képesség

Célja minden körülmények között a változás irányának a megállapításán keresztül a jelenlegi állapot megismerése, nem utolsósorban a fejlődés előrevetítése.

Véleményem szerint Hernádszentandrás népességmegtartó képességévé válhat a „BioSzentandrás” gazdálkodásának fejlesztése. Ez azért is lenne potenciális jelen esetben, mert első sorban kétségtelenül terület bővítéssel lehetne elérni, ezáltal több munkaerőre lenne szükség a gazdálkodásban, ezáltal egy olyan pozitív ráhatás lenne a munkaerőpiacra, amely elősegítené azt a dolgot, hogy ne költözzenek el munkavállalás céljából a helyiek. Illetve az is pozitív ráhatással lehet a helyben maradásra, hogy meg fog valósulni egy pályázat keretében egy turisztikai szálláshely kialakítása a polgármester elmondása szerint, ami 2023-tól lesz érvényben. Az volt a kezdetleges ötlet, hogy egy meglévő ingatlan lesz felújítva, amely szálláshely biztosítás céljából fog szolgálni, idő közben viszont a megemelkedett építkezési költségek miatt ez átdolgozásra került, helyette 6-8 darab 4.5 fős faházakat fognak telepíteni. Tavasztól késő őszig lehet igénybe venni majd a szolgáltatásokat. Családosok, vízi túrások, akár épített környezetet élvező bicikliseket vonzó területté alakulás a cél, amely egyben felfrissíti a vidéki turizmusát is Hernádszentandrásnak. A pályázat keretében már beszerzésre került 8 darab kerékpár, illetve kenuk. Ez főként a Hernád folyó vízi turizmusához kapcsolódik, de nem zárja be „BioSzentandrás” előtt sem a kapuit, mivel ez az ottani gasztró kínálatot is élénkítheti a jövőben.

Ez sokkal rentábilissá és stabilabbá varázsolhatja BioSzentandrás gazdasági alapjait is.

Ha ezen feltevések által a lakosság nem vándorolna el más térségekbe és még hívatóbbá válna falu vonzó képessége lakhatás szempontjából, akár egy közoktatási intézmény felépítésében is gondolkodhatnának, ami a kisgyermekes családokra nézve is kedvezőbb lenne. Hiszen jelenleg az ináncsi Arany János Általános Iskolába kell átjárniuk a gyerekeknek, amihez autóbusz járatra van szükség. Elmondhatjuk, hogy ha minél többen vesznek részt a hernádszentandrási gazdálkodási és jövőbeli turisztikai programban ezáltal egyre jobban magukénak érzik, tehát a falvakban élők ragaszkodása ennek köszönhetően megnő. „Ez utóbbi tényező hiánya befolyásolja leg súlyosabban a megtartó képességet. (Tikász 2007.)

Felzárkóztató települések programja

Magyarország Kormánya átfogó programot indított 2019. februárjában a 300 leghátrányosabb helyzetben lévő település felzárkóztatása céljából, ennek irányítására kinevezte miniszterelnöki biztosnak Vecsei Miklóst, aki a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnöke.

A FETE⁵ gyermekekre fókuszál, arra teremtsé esélyt elsősorban, hogy ők ne örököljék szüleik sorsát, hanem legyen esélyük új, akár jobb életet élni.

A KSH⁶ által készített komplex szegénységi mutatók alapján választott 300 település jogosult a programban részt venni. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat szakmai koordinációjának segítségével, egy-egy a feladat iránt elhivatott szervezet valósítja meg a Jelenlét módszertan alapján a Felzárkóztató települések program tevékenységeit. A megvalósításhoz eddig olyan elsődleges civil és karitatív szervezetek csatlakoztak – mint például a hernádszentandrás szociális szövetkezet – melyek eddig is az adott településen helyi tapasztalatokkal és szakmai háttérrel rendelkeztek. Azonban ez a pályázat nem jár pénzügyi támogatással, támogató döntés esetén arra válik jogosulttá a szervezet, hogy az együttműködési megállapodás megkötése után a támogatások rendelkezésre bocsátását követően a Felzárkóztató települések program települési forrásait kezelje és belső pályázati eljárásokon részt vegyen. A támogatás a hazai és uniós szabályoknak előírtan, átláthatóan, informatikai rendszerrel támogatott pályáztatási és finanszírozási folyamatok révén valósul meg. (www.fete.hu)

Nem csak a szociális programokkal jelennek meg ezek a szervezetek, hanem elkezdik a teljes települést erősíteni, ebben benne van az épületfelújítástól a képzések, a nyugdíjasokra való odafigyelés, benne van a szociális gazdaságnak az erősítése, ahol nincs ott pedig a létrehozás, ott annak a megőrzése sőt a felfejlesztése, humánerőforrással, pénzzel.

⁵ Felzárkóztató települések programja

⁶ Központi Statisztikai Hivatal

Hernádszentadrás a FETE program keretein belül

7. ábra: Fő beavatkozási irányok és prioritizálási szintek

Forrás: Saját szerkesztés

Adatok: www.fete.hu

„Az önkormányzat együttműködő, lehetőséget, megújulást lát a FETE megjelenésével a településen. Támogató a településen belüli mobilizációra. A bérletfejlesztést támogatja, a lakáskörülmények javításának és a településfejlesztésének az eszközét látják benne. Szakember hiánnyal küzd a település, így segítséget jelentene számukra, ha képzett szakemberekkel bővülne a település intézményei, mint például a Tanodát tekintve.” – nyilatkozta Üveges Gábor. Hernádszentandrás esetében a fő beavatkozási irányok és prioritási szinteket a fentebb található kilenc ábra mutatja.

5. „BioSzentandrás” program ismertetése⁷

A „BioSzentandrás” kezdeményezés a Hernádszentandrás település jelenlegi polgármesteréhez Üveges Gábor nevéhez köthető. 2010-es év volt a megálmodásának az éve. Helyi közösségbe ruháztak be. Alapja egy későbbi olyan önfenntartó, nonprofit jellegű, de mégis önmagát fenntartó rendszer ami pici mozaikokból, pici költségvetési forrás, pici közfoglalkoztatási forrás, kisebb-nagyobb uniós források a színergiája, együtt hatásából jött létre. Ezt úgy hívják most, hogy társadalmi vállalkozás fejlesztés, ennek az útján vannak most, ezt a terminológiát ők is menetközben tanulták meg.

8. ábra: „BioSzentandrás” logója

Forrás: www.bioszentandras.hu

5.1. Előzmények

„Ami az egészséget életre hívta, a fő motiváció az volt, hogy én tizenévesként csöppentem bele Hernádszentandrásba, tehát van egy családi kötelékem a településhez. Én azt láttam, hogy ürül ki a népeség, a fiataloknak nem lehet perspektíva, én sem itt képzelem el a jövőmet ez volt a kiinduló pont. Ahogy besodródtam, továbbtanulás, megymás egyre jobban kezdett érdekelni a közélet mellett az is, hogy az ember (politológusként végeztem és a politológia szakon középúton bennem az motoszkált, hogy én ezt ide akarom használni). Sokkal jobban kezdett érdekelni, a politikai része is, de még jobban érdekelt az, hogy hogyan tudnám ezt abban a közösségben kamatoztatni, ahol élek, ahol azt érzem, hogy kezd kiürülni minden, kezd a vége felé közelíteni minden.” (Üveges 2021)

22 éves volt, amikor Hernádszentandrás polgármestere lett, egy civil szervezetet hoztak létre, és 2006-tól tevékenykedett polgármesterként. Első körben közösségi rendezvényeket szerveztek, az elszármazotti kört is felkutatták. Ami egy kicsit az életszagot vissza tudta hozni a mindennapokba, lüktetést tudott hozni egy közösségnek, ezekkel kezdték megalapozni. Akkoriban pályázatokból nagyon kevés volt, mostanában ez már egy nagy muníciónak számít. Elkezdtek összerakni egy nem feltétlenül anyagi forrást igénylő dolgot, ami az embereket megmozgatta, kicsit elkezdett valami lüktetni. Eltelt 2-3 év és így értek el 2010-ig. Innentől kezdődött el minden.

⁷ Montvajszi Evelin – Sárközi Zsuzsa: Egy közfoglalkoztatási jó gyakorlat ismertetése - Továbbképzési lehetőségek? (2022) TDK dolgozat alapján

Tehát elmondhatjuk, hogy ekkor Hernádszentandrás ugyanúgy a szürke kistelepülések közé tartozott, nem volt semmiben sem kiemelkedő a többi átlagos település közül a térségben.

Kezdetek

2010 év végén egy olyan útra lépett Hernádszentandrás, mely gyökereiben változtatta meg súlyát, megítélését és szerepét a térségben. „2010-ben a település egy sajátos felzárkóztatási programmal, az oktatás és a „képessé tevés” módszertana köré épülő zöldségtermelő biokert létesítésére adott be pályázatot és el is nyert 28 millió forintot.” (Üveges 2021)

A polgármester talált 25 vállalkozó személyt, akik a kezdetleges biocsapatot alkották. Ekkor még csak 6000 négyzetméteren történt az ökológizálkodás.

Mivel már a kétezres évek elején megszűnt az apjáról fiára történő tudásátadó láncolat a földműveléssel kapcsolatosan, ezért szükséges volt olyan elméleti oktatásra, amely mezőgazdasági tudással látta el a vegyes munkaerőt. Eleinte nagy ellenállás volt tapasztalható a lakosság irányából, ugyanis senki nem nagyon hitt abban, hogy a jövőben bármilyen sikert is elérhetnek. A lakosság negatív hozzáállása Üveges Gábort idézve, abban is fellelhető volt, hogy: „Kezdetben érzékelhető volt az, hogy a személyes konfliktusok rávetültek a programra és csak kívülről voltak vásárlók, a településről nem.” Tehát már a kezdetekről kijelenthetjük, hogy nehézségekkel álltak szemben, ugyanis az egésznek a lényegi alapja az, hogy kialakuljon egy olyan kemény mag, amellyel ez a folyamat sikeresen célra vezethető és helytálljon a gazdasági piacon.

Név eredete

„BioSzentandrás” név létrejötténél fontos volt, hogy megjelenjen a település kötöttsége és a gazdálkodási iránya. A logó tervezésénél egy arcualattervezőt kerestek fel, ahhoz, hogy a logó és a brand megfelelő minőségű legyen. Az alábbi képpel a kezdetleges és a mai logót szeretném szemléltetni.

9. ábra: „BioSzentandrás” logójának régi és új arcualata

Forrás: Üveges Gábor

5.2. „BioSzentandrás” program célja és jellemzői

Eredetileg foglalkoztatási keretek között indult útjára „BioSzentandrás”, csak azok vehettek részt a programban, egyrészt akik vállalták a képzésen való részvételt, másrészt pedig aki a saját kertjét rendszeresen megmunkálja és dolgozik a közösségi mintakertben. „De úgy láttuk, hogy ez egy forrás kitett rendszer, mi is pályázatokból próbáljuk erősíteni. Menet közben tehát létrehoztuk a szociális szövetkezetet is a rendszer köré (ez egy önkormányzati kezdeményezésként indult). Az önkormányzatnak a Kft.-je szállt be ebbe, mint egy, aki ezt a gazdasági részét viszi. 2017-től az önkormányzat már jogilag nincs ebben benne, hanem az önkormányzat Kft-je és a szociális szövetkezet viszi tandemben „BioSzentandrás”-nak a működtetését.” (Üveges 2021)

A programot 25 önkéntes munkavállalóval kezdték meg, köztük volt roma, nem roma, munkanélküliek, foglalkoztatottak. Munkájuk ellenértékeként pedig megkapták az ott termesztett zöldségeket. Elmondhatjuk, hogy kezdetekben heterogén csapat tevékenykedett, akik önkéntes alapon csatlakoztak be a programhoz. „Egy olyan gazdasági modellt terveztünk kialakítani, amely a természeti és társadalmi adottságok kihasználására épül és a hagyományos paraszti gazdálkodás elemeit ötvözi a legújabb technológiával, munkaszervezési és marketingirányzatokkal.” nyilatkozta a polgármester.

Kijelenthetjük, hogy a fő cél a társadalmi innováció megvalósítása volt, amihez rendelkezésükre állt a föld, a munkaerő, de hiányzott a tudás, erőforrások és a tapasztalat.

A projektnek 3 célját tudjuk kiemelni:

Első célja a szegénység és a társadalmi kirekesztettség megszüntetése volt.

Második célként azt értelmezhetjük, hogy több fizetett munkával rendelkező legyen.

Harmadik célként pedig azt említhetjük meg, hogy a még ki nem aknázott erőforrások megszerzése. Például jó minőségű termőföldek felkutatása a környéken.

Elmondhatjuk, hogy „Egy vállalkozás alapú konstrukcióról van szó, mely nem önkormányzati tevékenység. Ebből adódóan létrehoztunk egy Nonprofit Kft.-t (öko termelés, értékesítés, szolgáltatás, marketing és kommunikáció) és 2016-ban egy Szociális Szövetkezetet (feldolgozás, kézműves termékek előállítás) mely jelenleg a „Fókusz” pályázatnak köszönhetően segíti a foglalkoztatás bővülését.” (Üveges 2021.)

A foglalkoztatás fő szereplői a helyi emberek, akiket az eleje óta egy csapat mentorál, hogy a termeléstől az értékesítésig létrehozzanak egy olyan utat, mely korszerű és versenyképes lesz

hosszútávon a piacon. „Bérük közel sem versenyképes az itt dolgozóknak, hiszen uniós támogatási és közfoglalkoztatási programokból valósul meg a finanszírozásuk.” (Üveges 2021) 2016-ban már eljutott arra a szintre, hogy a biogazdaság által megtermelt pénzből 2 főt foglalkoztattak. Ez a létszám a további években több főre emelkedett.

Jelenleg a rendszerben 6-7 fő a kertészetben, 2 fő a feldolgozásban, 1-2 fő a kézműves termékek előállításánál tevékenykedik.

Jelenleg a csapat munkáját egy menedzsmester segíti, előtte a polgármester segítette, de mára már akkorává nőtte magát a rendszer, hogy szükséges volt a bevonásuk. Illetve a projektet magát főként egy szakképzett, agrár végzettségű kertvezető viszi, aki napi 8 órában van jelen, 2021. december elejétől pedig az ügyvezetői pozíciót is ő tölti be.

Három fő színtere van a gazdálkodásnak.

Első színtere a **„BioSzentandrás Kertészet”** itt zajlik a növénytermesztés, egy 10-11 hónapos folyamat, amely 2,5 hektáros területen történik. Itt megtalálható 6 nagy légterű fóliasátor, még hozzá amelyeket környezetbarát módon fűtenek, valamint öntözőrendszer és termékraktár.

10. ábra: Fóliasátor

Forrás: Saját fotó

Második szintér az **„Ízek Háza – BioSzentandrás Feldolgozóüzem”**. Ennek az épülete önkormányzati tulajdonban van. Pályázati forrásból korszerűsítették az épületet, eszközeikhez szintén pályázati forrásból jutottak hozzá.

Harmadik szintér **„Minden ami..”** ahol kézműves tevékenység zajlik, itt található a termékraktár, illetve a bemutatóterem.

A bemutatóteremben a látogatók megtekinthetik „BioSzentandrás” termékkülönlegességeit, illetve kézműves kincseit például különböző mintázatú vászontáskákat, fülbevalókat, mikulás tasakokat, védőmaszkokat. Azonban ezeket a termékeket a webáruházból is megvásárolhatják.

11. ábra: Bemutatóterem

Forrás: Saját fotó

Termékek

30 fűszernövényt és 25 féle zöldséget tesztenek 2,5 hektárnyi területen. A népszerű kézműves termékeik alapanyagát a levendula ültetvényük jelenti.

Az üzemszűket 2014-ben egy ESZA⁸ pályázat elnyeréséből hozták létre, amelyben egy napkollektoros aszalóberendezés is helyet kap. Ezáltal magasabb foglalkoztatási minőséget és stabilabb gazdasági helyzetet érhetnek el.

„BioSzentandrás” termékínálata nagyon széleskörű, nem csak a webshopban, hanem a bemutatóteremben is találkozhatunk az alábbi termékekkel: palánták, zöldségek, ehető virágok, fűszernövények, ajándékutalványok, kézműves és ajándéktárgyak, valamint különféle csomagajánlatok.

1.Üvegbezárt termékek:

- zöldségbefőttek
- szörpök
- lekvárok

2.Palánták: Ezekhez szezonálisan lehet hozzájutni májustól szeptemberig terjedő időszakban. Van egy olyan lehetőség is, hogy a palántákat előre rendeljük. Lehetőség van rendelni olyan vásárlók számára is, akik a későbbiekben fóliasátorban szeretnék termesztetni a palántákat. A kertészet szakemberei bármiféle segítségnyújtásban is rendelkezésükre állnak a vásárlók részére.

3. Zöldségek:

- paprika
- paradicsom
- salátafélék
- hagyma
- gyökérzöldségek
- bab
- borsó
- uborka
- tökfélék

12. ábra: Zöldségtermesztés a fóliasátorban

Forrás: Üveges Gábor

⁸ Az Európai Unió kiemelt eszköze, amely arra szolgál, hogy támogassa a munkahelyeket, hogy segítsen az embereknek jobb állást találni, valamint hogy méltányosabb munkalehetőségeket biztosítson valamennyi uniós polgár számára. (www.europa.eu)

4.Ehető virágok: Főként potenciális vásárlók az éttermek, ugyanis tányérdíszként szokták alkalmazni.

5.Hajtott zöldségek

6. Fűszernövények: Ezekből 25 féle áll rendelkezésre.

7. Kézműves termékek:

- különböző vászontáskák
- egyedileg hímzett párnák és védőmaszkok
- babák

A termékek tesztelését 2012-ben kezdték meg, az igények felmérése után.

13. ábra: Felíratos hímzett védőmaszk

Forrás: www.bioszentandras.hu

2014-től már a minőség kontroll is jelen volt a rendszerben.

Minden héten kérhető hírlevél, ami a termékek aktuális kínálatát mutatja meg a vásárlók számára.

Legnépszerűbb termékek

„A legkeresettebb termékek éttermi körben a salátafélék, bébi méretű zöldségek, paprika, paradicsom. Ezeken kívül megfigyelhetjük, a fűszernövények is feltörekvően vannak. Holtidőszakban kínálunk ehető virágokat, ezeket tasakokban, dobozokban vásárolják fel az éttermek. A minimális költségű, hajtott növények, csírák iránt is mutatkozik kereslet.

14. ábra: Szörpök

Forrás: www.bioszentandras.hu

Minden időszaknak meg van a saját növénye, ami felfuttatható és emellett a holtidőszakokra is vannak tipikus termékek: karácsonyi ajándékok a téli időszakban, holtidőben: kézműves termékek, márciusban és áprilisban palánták.” Nyilatkozta a polgármester.

Üzleti partnerek

Sok vendéglátói egységgel kapcsolatban állnak, ezek közül néhány: Avalon Ristorante (Miskolctapolca), Anyukám Mondta (Encs), Első Mádi Borház és Bisztró (Mád). Egy kisbusszal oldják meg a termékek szállítását, amely a BioSzentandrás Nonprofit Kft. tulajdona. Vannak eseti vásárlók is, de ezek mindösszesen a vásárlók 10%-át teszik ki, van „direkt értékesítés” is, ami már eléri a 90% körüli értéket. A magánvásárlók zöme főként Miskolc és

környékére jellemző. Természetesen a helyi lakosok is szoktak vásárolni, ők 50% árengedményben részesülnek.

5.3. Eddig elért eredmények

Maga a falukép is látványos változáson ment keresztül. Megfigyelhető, hogy a magánházaknál lévő kertek is sokkal rendezettebbek és az udvarok is tisztábbak. Erősödött a falu közössége is, akik közvetlen résztvevői a programnak, azoknak egyéni tudása és kapcsolatköre is gazdagabb lett.

Üveges Gábor szerint: „A program ismeretsége növekedett, így rengeteg külső kapcsolat alakult ki, melynek legfőbb eredménye az, hogy ez a hátrányos helyzetű falu helyi társadalmi bekapcsolódott az ökológiai gazdálkodók népes hálózatába.”

„BioSzentandrás” sikeres a tudatosan tervezett munka, és a közösségfejlesztésre organikusan építkező rendszertermészetes velejárója.

A fejlett marketingtevékenységek árán a társadalmi vállalkozás kapcsolatba tudott lépni olyan kereskedelmi partnerekkel, akik az üzleti világ képviselői.

Nem utolsó sorban mezőgazdasági tudást, tapasztalatot sajátíthattak el a helybéli lakosok. Ami a kezdetekben nagy problémát jelentett, az ma: „A „BioSzentandrás” rendszere és életútja hitet is ad a falunak. Ma már komoly identitásképző a biogazdálkodás a faluban, a lakosság egyre összetartóbb és a programban nem résztvevők körében is egyre jobban elterjed az otthoni kertészkedés. „BioSzentandrás” mintaértékűnek tartják mind a térség, mind az egész ország területén. Ezzel párhuzamosan pozitívan változott a lakosok helyi identitása, munkakultúrája, önbecsülése, ami hatalmas lépést jelent a hosszútávú, strukturális fejlődés irányába egy ilyen hátrányos helyzetű településen. Mindezek mellett a projekt az eladott termékeken keresztül a közeli városokban élő családok életére is pozitívan hat.” (Üveges 2021)

Tehát megállapíthatjuk, hogy a kezdeti negatív attitűd eltűnt, növekszik a helyi vásárlások száma is. Annak köszönhetően, hogy a kulcsszereplők kitartanak egy egyre erősödő programról beszélhetünk, ami a negatív időszakon túllendült. Mára sikerült azt elérniük, hogy értékesítési gondjaik nem adódnak. A cél a mennyiség emelése, de ehhez elengedhetetlen újabb munkaerő bevonása, infrastrukturális korszerűsítés, valamint a földterület bővítése.

5.4. Jövőbeli célok, nehézségek

A FETE programon keresztül csatlakozott a településhez a Magyar Máltai Szeretetszolgálat. 2023-tól „BioSzentandrás”-ra nézve közösen alakítanak ki egy új koncepciót. Jelenleg még a

tárgyalások folynak, hogy hogyan építsék bele az egészbe a programot. Üveges Gábor szerint ez az egyedüli módja annak, hogy „BioSzentandrás” nélküle is tovább éljen. A jövőbeli elgondolás az az, hogy a Magyar Máltai Szeretetszolgálat beszáll a gazdálkodás nonprofit kft-be és a szociális szövetkezeti részbe is arányosan. Ezzel a jövőbeli esetleges akadályok kikerülése a cél.

A marketingre szánt pénzbeli erőforrások jelenleg le vannak kötve, ennek felhasználása 2023. év tavaszára vannak tervezve, amikor már az új stratégia kiépült. A továbbiakban a szolgáltatások és az öko- turisztikai megerősítésére szeretnék fókuszálni. Jelenleg 8-10 fő befogadására képes szálláshellyel rendelkeznek, ezt szeretnék a jövőben kibővíteni, ugyanis lenne rá igény. Elnyertek egy pályázatot is ezzel kapcsolatban, ami a jövő évtől lesz aktuális. Jelenleg elindult a beruházási része a pályázatnak. Igaz, hogy ez főként a Hernád vízi turizmushoz kapcsolódik, de közvetett ráhatással lesz „BioSzentandrás” gasztrovilágára is. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 1 összefogva, közösen szeretnék kiépíteni egy közös koncepciót erre a két területre nézve, ami egymást erősíti. Így sokkal stabilabbá és rentábilissé válhat „BioSzentandrás” gazdasági alapja. Felmerült ötletként az öko tábor létrehozása is. A jövőre vonatkozó tervek között szerepel még 8-10 fő stabil piaci alapú foglalkoztatásának megalapozása, illetve országos hálózatosodás, ha távlati jövőt nézzük akkor pedig a külföldi piacra törés a cél.

Energetikai válság okozta nehézségek

A rezszi árak emelkedése miatt a „Ízek Háza – BioSzentandrás Feldolgozóüzem” átmeneti időre bezár, egészen tavaszig. Az ott dolgozó munkásokat átmenetileg átszervezték, „BioSzentandrason” lévő karbantartásokért felelnek átmenetileg. Rendelkezésükre áll pár száz darab üvegbezárt termék (szörpök, lekvárok) ezeket fogják értékesíteni az idei karácsonyi időszakban. A tavaszi szezont pedig előre fagyasztott termékekkel tudják megnyitni.

Támogatók

Számos bank, gasztrovilág, művészvilág és külföldi szervezetek találhatóak a támogatók körében. Ezáltal kapcsolatháló alakult ki, ők is ajánlják a települést.

Egyik fő támogatójuk: José Graziano da Silva, az ENSZ⁹ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezetének brazil főigazgatója. 2016 novemberében személyesen is meglátogatta „BioSzentandrás”-t.

15. ábra: José Graziano da Silva látogatása

Forrás: www.bioszentandras.hu

⁹ Egyesült Nemzetek Szervezete

6. Kérdőíves felmérés eredményeinek ismertetése

6.1. Bevezetés

A primer kutatásra azért volt szükség, hogy rálátást mutasson Hernádszentandrás lakossága és biogazdálkodás közötti kapcsolatra. A felmérés papír formájú kérdőív segítségével zajlott 2022. februárjában és márciusában, az adatfelvétel teljesen anonim módon zajlott, 20 és 64 éves munkaképes korú népesség volt a célcsoport, a legutóbbi statisztikai adatok szerint 233 fő lakos. A munkaképes korúak 22,4%-a (50 fő) töltötte ki a kérdőívet.

6.2. A kérdőíves felmérés célkitűzései

Célja az volt, hogy bemutassa:

- lakosság véleményét a településen zajló „BioSzentandrás” programjáról
- helyi lakosok vásárlási szokásait ezen belül milyen összegben, milyen termékeket, illetve milyen gyakorisággal
- magáról a közfoglalkoztatási programról való véleményüket

6.3. Hipotézisek és eredmények

A kérdőív összeállításakor azt feltételeztem, hogy:

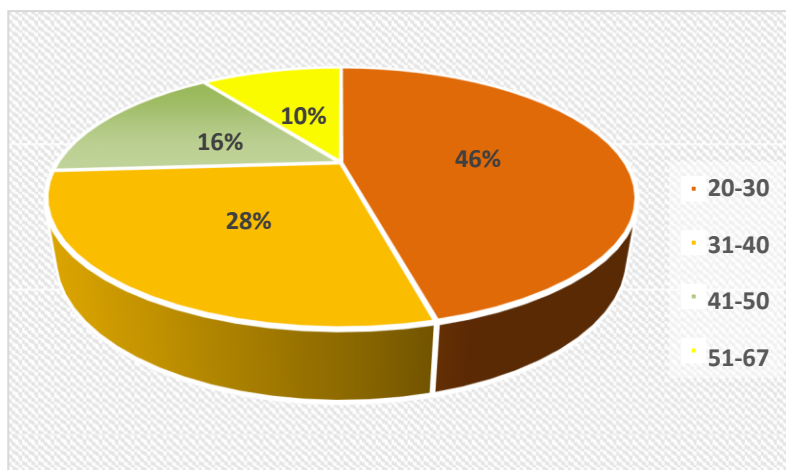
3. az emberek pozitívan vélekednek a lakóhelyükön található gazdaságról,
4. a lakosság helyben, rendszeresen vásárolja az ott elérhető termékeket,
5. mivel a helyiek nagy részét érinti a közfoglalkoztatási programban való foglalkoztatottság, ezért úgy vélem, hogy pozitívan fognak róla nyilatkozni

A végleges kérdőívem 18 kérdésből áll. Javarészt a kiértékelhetőség miatt zárt kérdéseket alkalmaztam és olyanokat kérdeztem meg, akik Hernádszentandráson élnek és aktív korúak. Nyitott kérdést akkor alkalmaztam, amikor lakosságtól önálló megfogalmazást vártam. Egy olyan kérdésem volt, ahol több válasz lehetőséget is be lehetett jelölni, ezért ebben az esetben nem tudtam 100%-kal számolni. Sajnos nem minden kérdésre kaptam választ a kérdőíveken, és nem konzekvens válaszokat is találtam.

A kérdőív 3 részből áll:

1. Személyes adatok
2. „BioSzentandrás”-sal kapcsolatos szemléletek
3. Közfoglalkoztatás véleményezése

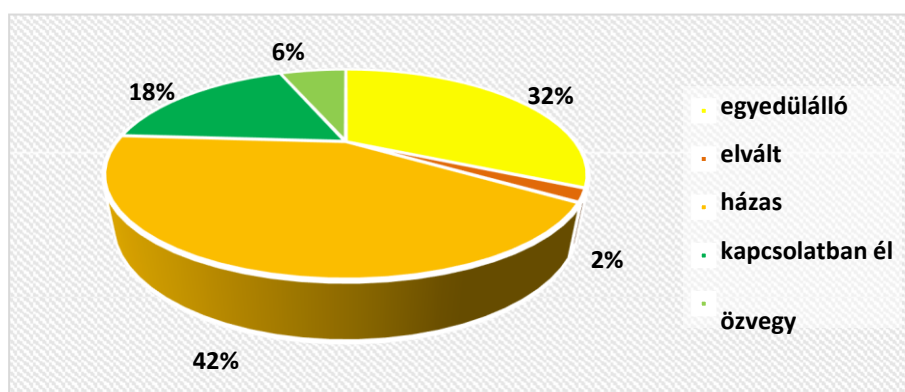
2022. áprilisában elkészült kérdőívet 50 fő hernádszentandrás lakos töltötte ki, és az alábbi részletezett eredményre jutottam. A megkérdezett 50 kitöltő főből 64% nő és 36% férfi volt. Az 50 választ adott fő 46%-a 20-30 éves, 28%-a 31-40 éves, 16%-a 41-50 éves, 10%-a pedig 51-67 éves.

16. ábra: Válaszadók neme

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

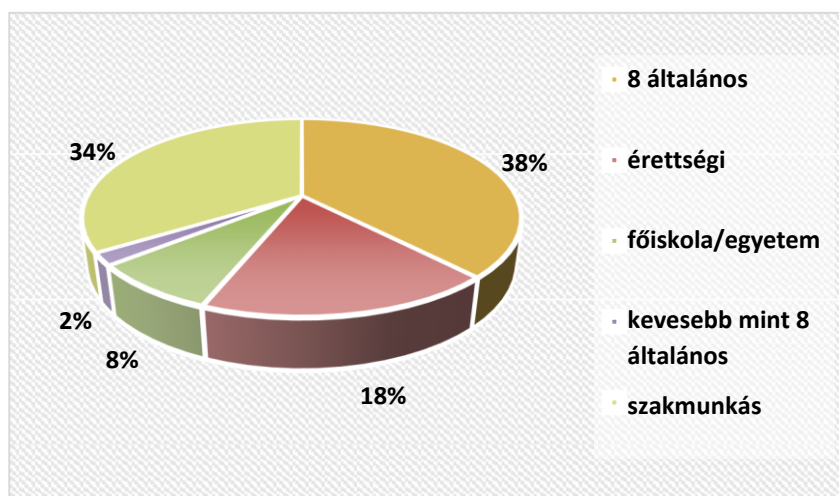
A válaszadók 32%-a egyedülálló, 2%-a elvált, 42%-a házas, 18%-a kapcsolatban él, 6%-a özvegy.

17. ábra: A válaszadók családi állapota

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés

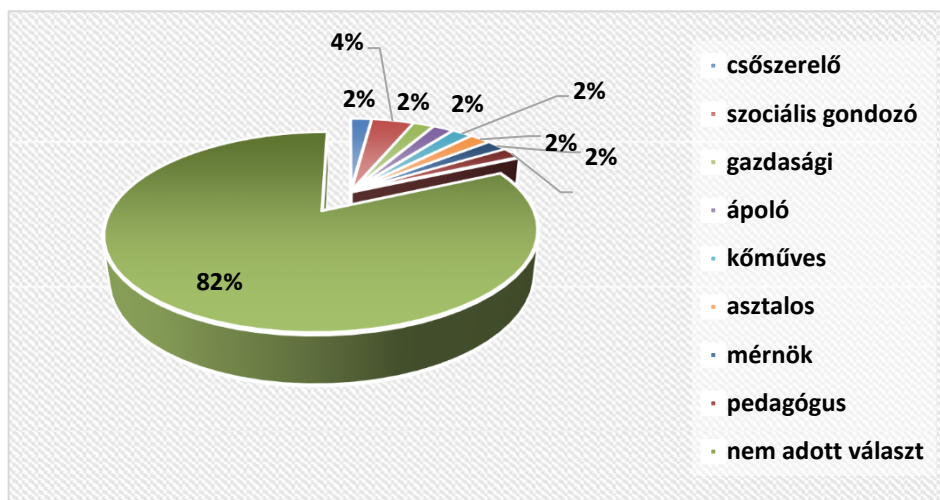
A megkérdezettek 38%-a 8 általános iskolát végzett, 18%-a érettségivel rendelkezik, 8%-a főiskola/egyetemet végzett, 2%-a kevesebb mint 8 általános iskolával rendelkezik, 34%-a pedig szakmunkás végzettséggel rendelkezik.

18. ábra: A válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés

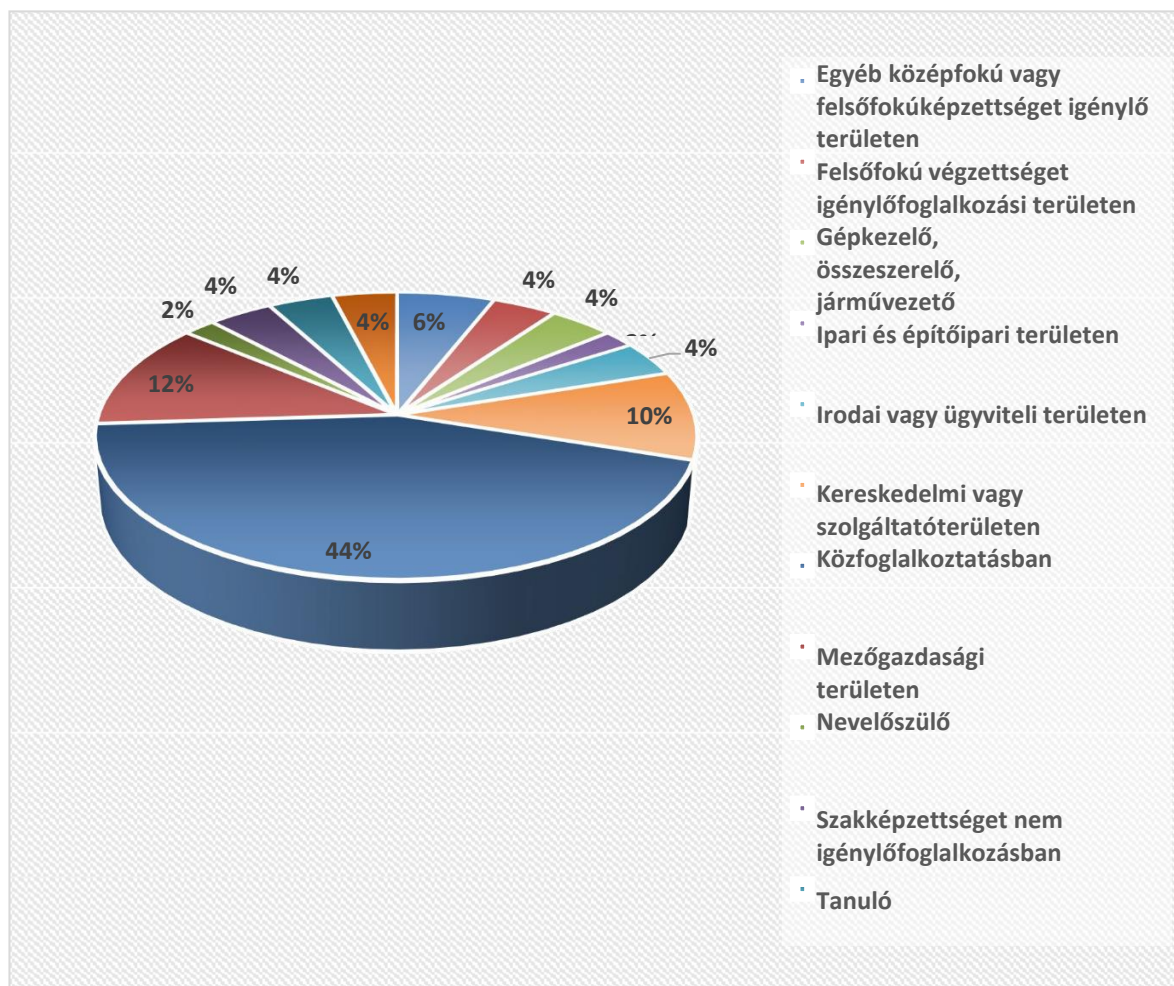
A válaszadók 82%-a nem adott választ, azonban ez azért lehetséges, mert a legtöbb ember közfoglalkoztatott a településen és nem rendelkezik semmilyen szakirányú végzettséggel.

19. ábra: Válaszadók szakirányú végzettségei

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

A válaszadók 6%-a egyéb középfokú vagy felsőfokú képzettséget igénylő területen, 4%-a felsőfokú képzettséget igénylő foglalkozási területen, 4%-a gépkezelő, összeszerelő, járművezetői területen, 2%-a ipari és építőipari területen, 10%-a kereskedelmi vagy szolgáltató területen, 44%-a közfoglalkoztatásban, 12%-a mezőgazdasági területen, 2%-a nevelőszülő, 4%-a szakképzettséget nem igénylő foglalkozásban, 4%-a tanuló és 4%-a vezetői pozícióban tevékenykedik.

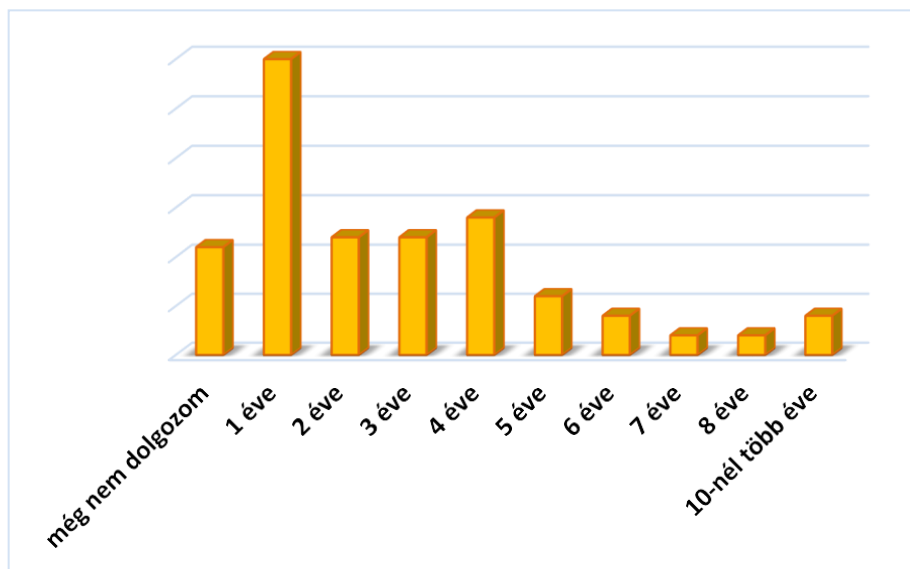

20. ábra: A Válaszadók munkaköre

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Hány éve dolgozik Ön a jelenlegi munkahelyén?

A kérdezettek 11%-a még nem dolgozik, 30%-a egy éve, 12%-a 2 és 3 éve, 14%-a 4 éve, 6%-a 5 éve, 4%-a 6 éve, 2%-a 7 és 8 éve, 4%-a több mint 10 éve dolgozik.

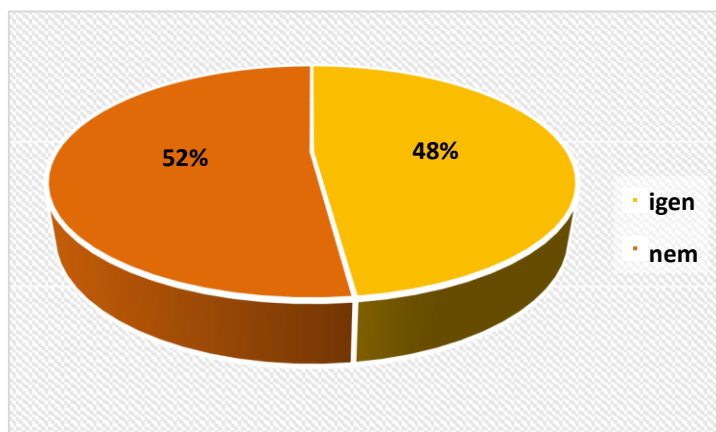

21. ábra: A válaszadók munkahelyükön eltöltött évei

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Dolgozik-e vagy dolgozott-e Ön a „BioSzentandrás” programban?

A válaszadók 48%-a igennel, 52%-a pedig nemmel válaszolt.

22. ábra: „BioSzentandrás” programban való munkavégzés

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Mi a véleménye a „BioSzentandrás” programról?

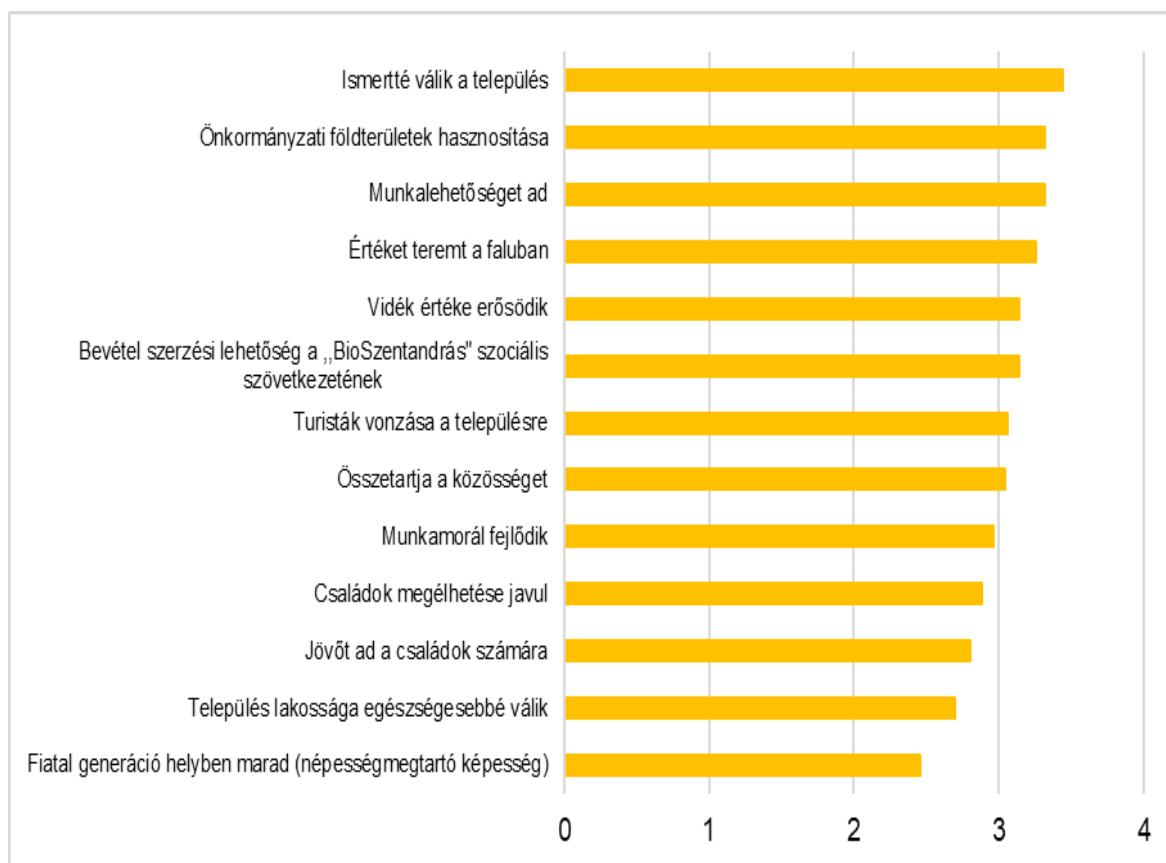
(Munkalehetőséget ad, ismertté válik a település, összetartja a közösséget, értéket teremt a faluban, bevételszerzési lehetőség a szociális szövetkezetnek, turisták vonzása a településre, önkormányzati földterületek hasznosítása, település lakossága egészségesebbé válik, jövőt ad a családok számára, népességmegtartó képesség, vidék értéke erősödik, családok megélhetése javul, munkamorál fejlődik)

Az 50 válaszadó átlagosan legfontosabbnak azt gondolta, hogy ismertté válik a település (3,44 pont).

Fontosnak tartották még az önkormányzati területek hasznosítását (átlagosan 3,32 pontra értékelték)

Harmadik legfontosabbként értékelt szempont volt, hogy a falu értéket teremt (3,26 ponttal)

Legkevesebb pontot pedig „fiatal generáció helyben marad” feltételezés kapta (2,46 pont)

23. ábra: A válaszadók véleménye a „BioSzentandrás” programról

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Szokott-e Ön vásárolni a „BioSzentandrás” mintaboltjából?

Kíváncsi voltam, hogy milyen összefüggés van a válaszadók iskolai végzettsége és a mintaboltban való vásárlás között? Nullhipotézis szerint nincs közöttük kapcsolat, melyet keresztábra-elemzéssel és KHI-négyzet-próbával vizsgáltam. Az 50 főből 16-an (23%) vásárolnak, 34-en (68%) viszont nem vásárolnak a mintaboltban. A két változó közötti összefüggésre a Pearson-féle KHI négyzet értéke adja meg a választ. A mutató értéke 12,959 (df=3), amely a megfigyált szignifikanciaszinten ($p=0,05$) azonos a 0,05 küszöbértékkel, így a nullhipotézist elfogadom, tehát nincs kapcsolat a válaszadók iskolai végzettsége és a mintaboltban való vásárlás között.

			vásárol		Total
			Igen	Nem	
legmagasabb iskolai végzettség	8 általános	Count	10	10	20
		% within legmagasabb iskolai végzettség	50,0%	50,0%	100,0%
	Érettségi	Count	1	8	9
		% within legmagasabb iskolai végzettség	11,1%	88,9%	100,0%
	Főiskola / Egyetem	Count	4	1	5
		% within legmagasabb iskolai végzettség	80,0%	20,0%	100,0%
	Szakmunkás	Count	2	15	17
		% within legmagasabb iskolai végzettség	11,8%	88,2%	100,0%
Total		Count	17	34	51
		% within legmagasabb iskolai végzettség	33,3%	66,7%	100,0%

2. táblázat: A válaszadók iskolai végzettsége és a „BioSzentandrás” mintaboltban való vásárlás keresztábra-elemzése

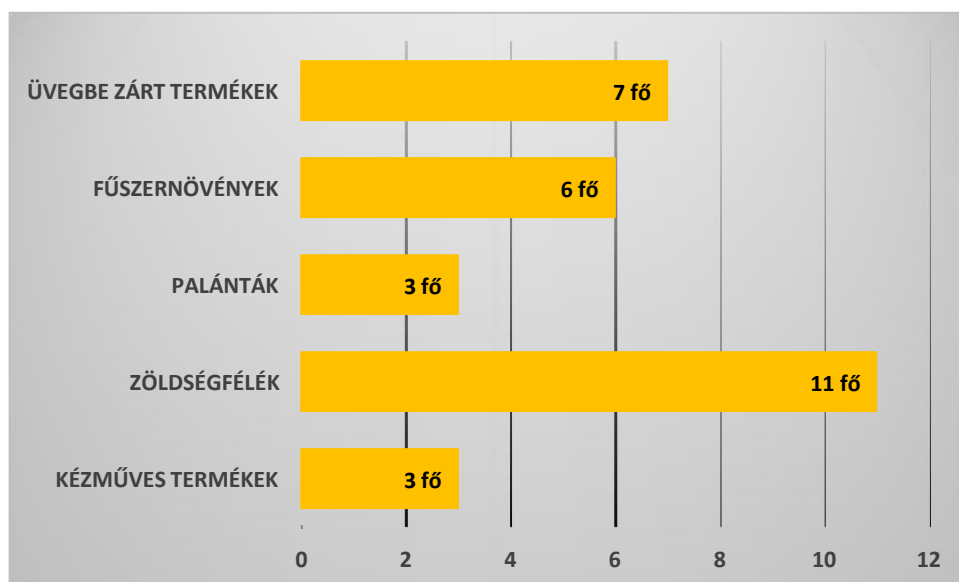
Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Milyen összegben vásárol a mintaboltban?

A vásárló személyek átlagosan közel 4468 Ft-ot költenek.

Milyen terméket/termékeket vásárol Ön a mintaboltból?

A válaszadók legnagyobb arányban zöldségfélét vásároltak. Számszerűsítve 11 fő a fogyasztók 75%-a.

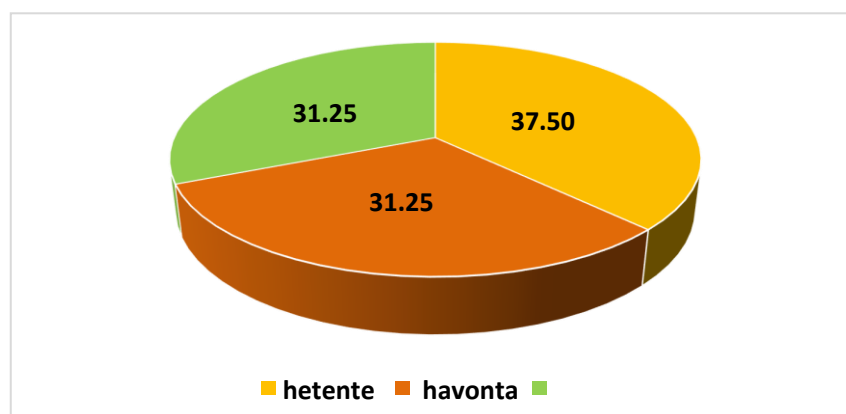

24. ábra: A válaszadók „BioSzentandrás” mintaboltjából általában vásárolt termékei

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Milyen rendszerességgel vásárol Ön a mintaboltban?

A kérdezettek 37,5%-a vásárol hetente, 31,25%-a havonta és ritkán.

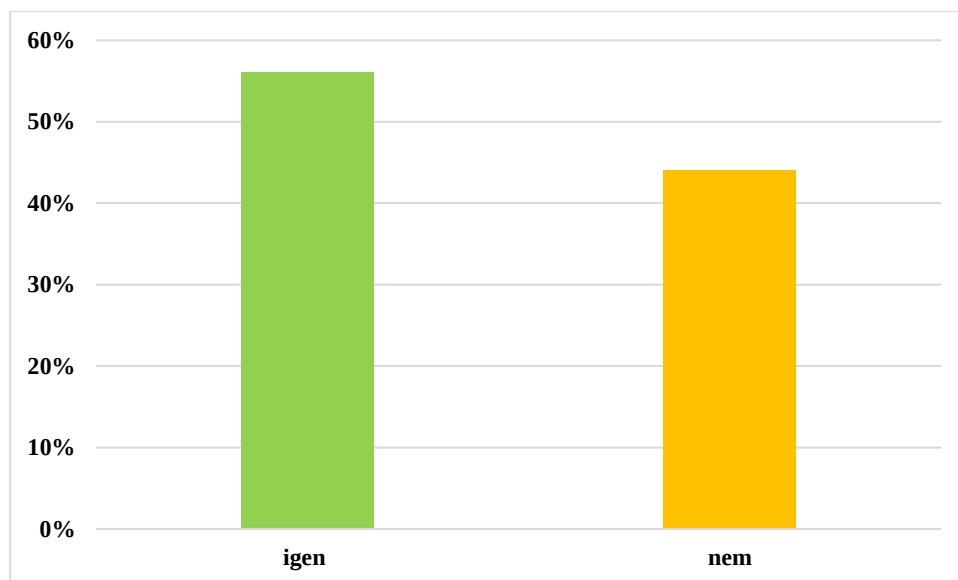
25. ábra: „BioSzentandrás” mintaboltjának látogatása gyakoriság

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Egyetért-e Ön azzal a kijelentéssel, hogy a klasszikus közfoglalkoztatás által

(szebb a település képe, rendezettebb a környezet, munkaszocializációs hatása van, értelmetlen munkát végeznek a közfoglalkoztatottak, feszültség generálódik a település lakói között)

Az 50 fő: 146 esetben igennel, 104 esetben pedig nemmel válaszolt.

26. ábra: A válaszadók véleménye a közfoglalkoztatással kapcsolatosan néhány feltevéssel kapcsolatban

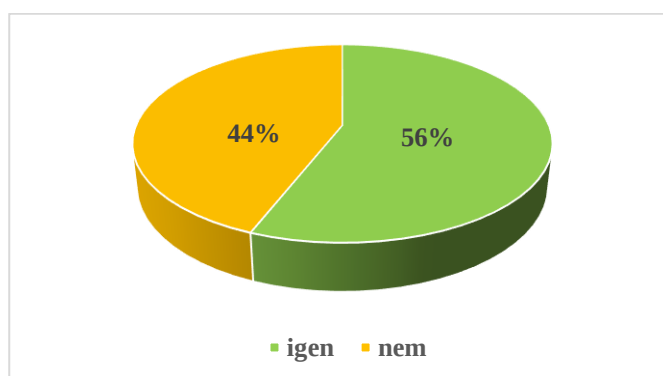
Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Mi a véleménye magáról a közfoglalkoztatásról?

Erre a kérdésre legtöbb esetben pozitív irányú válasz érkezett

Ön szerint megfelelő-e a közfoglalkoztatottak bére?

A válaszadók 44%-ban válaszoltak igennel, 56%-ban nemmel.

27. ábra: A válaszadók elégedettsége a közfoglalkoztatottak bérével kapcsolatban

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Ön szerint mennyi lenne a bér a közfoglalkoztatottak számára?

A válaszadók szerint a közfoglalkoztatottak bére átlagosan 153.808 Ft kellene legyen.

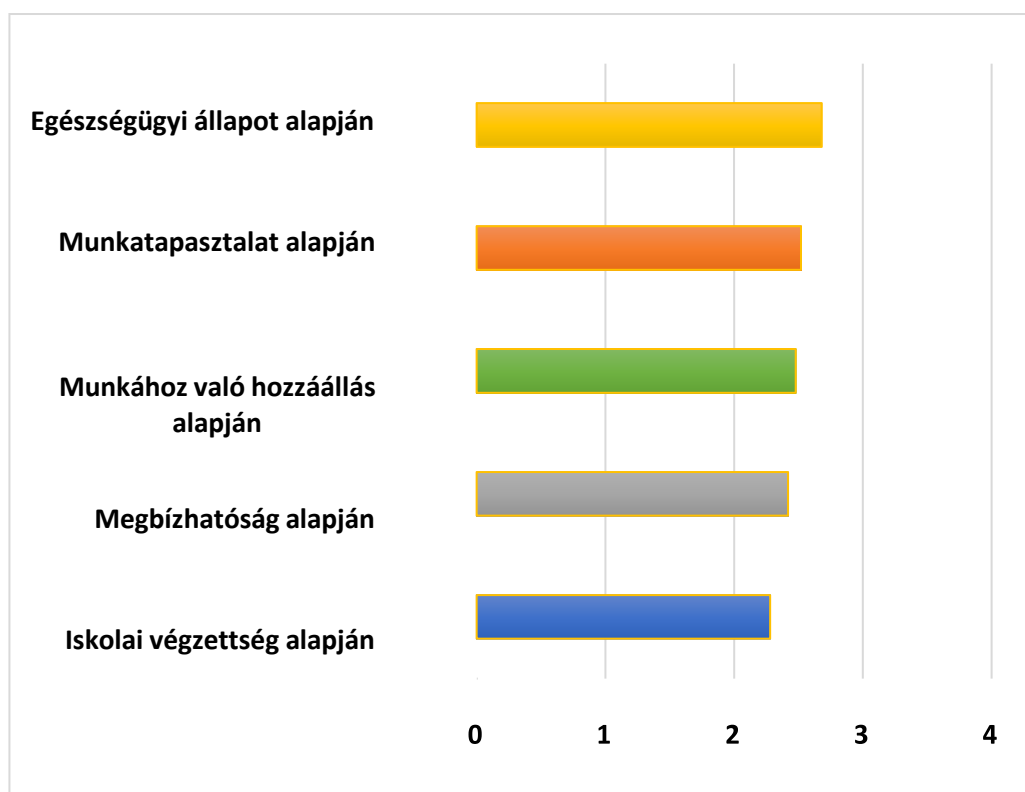
Ehhez az értékhez átlag függvény segítségével jutottam hozzá.

Ön szerint milyen a munkanélküliek munkavégző képessége Hernádszentandrásan?

(egészségügyi állapot, iskolai végzettség, munkához való hozzáállás, megbízhatóság, munkatapasztalat alapján)

A válaszadók számára a legfontosabb az egészségügyi állapot volt, amely 2,68 pontot kapott.

A legkevesebb értéket pedig az iskolai végzettség kapta 2,28 pontot.

28. ábra: A válaszadók véleménye a munkanélküliek munkavégző képességével kapcsolatban

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján

Kérdőív eredményeinek az összegzése

A válaszadók mindössze 44%-a (22 fő) vesz részt közfoglalkoztatásban jelenleg, tehát elengedhetetlen a település számára ez a fajta munkaerőforrás, mert ha nem lenne akkor sokan munkanélkülivé válnának.

A résztvevők nagy arányban nyilatkoztak pozitívan a közfoglalkoztatási programról: „Jó dolog, mert az embereket munkára buzdítja, hogy családjaikat ne a segélyből tartsák el.” , „Helybélieknek biztos megélhetést ad” , „ Munkára nevel és dolgozni tanít” , „8 általánossal nem tudok máshová menni dolgozni” , „Jónak tartom azon emberek számára akik már tényleg nem tudnak máshol elhelyezkedni pl.:betegség”.

Azonban voltak néhányan akik negatív véleményt alkottak róla: „Nagyon hasznos tudna lenni a megfelelő vezetés mellett” , „Semmi értelmét nem látom, akiket foglalkoztatnak nem is tudják, hogy mi az a munka és dolgozni sem akarnak.”.

Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy anyagi megbecsülés hiánya miatt felszínes munkavégzés jellemző a közfoglalkoztatottakra, nehéz olyan személyt találni, aki megfelelően koordinálja őket, gondolok itt megfelelő hozzáértésre és rálátásra.

A program maga azonban szükség szerű meglátásom szerint, hiszen a vidék kevésbé bővelkedik munkalehetőségek számával. Főként a kevésbé mobilis, nem megfelelő egészségügyi állapot és alacsony iskolai végzettségűek számára nélkülözhetetlen.

Azt a rálátást kaptam magáról a „BioSzentandrás” programjáról, hogy kevésbé élnek a vásárlás lehetőségével a helyiek. Azt feltételezem, hogy a helyiek élnek a program nyújtotta lehetőségekkel (pl.vásárlási szokások és a hozzájáró 50%-os kedvezményes árral) ez azonban a kérdőívből kiderült, hogy nem így van. Ez adódhat abból a feltevésből, hogy a helyiek javarészt alacsony jövedelemmel rendelkeznek és biotermékek még így is drágák a jövedelmükhöz képest. Viszont azt kijelenthetem, hogy a biogazdálkodásról pozitív véleményt alkotnak, ugyanis a 9-es kérdésből kiderült, hogy a legtöbb pozitív feltevésre a „4=teljesen egyetértek” mezőt választották.

7. Összegzés

„BioSzentandrás” véleményem szerint több hátráltató tényezővel is szembeállt a kezdetek elején, itt kiemelhetjük akár a lakosság hozzáállását a programhoz, miszerint: ellenállást mutattak, konfliktusok alakultak és a termékeket sem vásárolták meg. Ennek ellenére ma már elmondhatjuk, hogy 180 fokok fordulat történt ezügyben, hiszen jelenleg a helybéliek minél nagyobb odaadással veszik ki részüket a gazdaságból. Kutatásom törzsét 2 kérdéskör határozta meg, egyrészt, hogy milyen szerepet tudnak betölteni a szociális szövetkezetek az aprófalvak életében, melyre megkaptam a választ, miszerint ha van egy érték, melyet megfelelő vezetéssel, összehangoltan, kézben tartva irányítanak, akkor nem létezik határ. Ezt bizonyítja a hernádszentandrás „BioSzentandrás” gazdálkodása is. Hiszen a program nagy népszerűségnek örvend, több díjat is sikerült elnyerniük. 2013-ban az Európai Territoria Innovációs Díjat, amelyről azt kell tudni, hogy Bécs mellett ők nyerték meg ezt. 2015-ben döntősök voltak az Európai Beruházási Bank (EIB) társadalmi innovációk számára kiírt pályázatán, 342 nemzetközi induló közül, egyedüli magyarként a legjobb 16 között voltak. 2019-ben pedig az E.ON Energy Globe Magyarország Díj átfogó nyertesek voltak.

Másrészt ezáltal kijelenthetjük, hogy BioSzentandrás sikere a tudatosan tervezett munka és a közösségfejlesztésre organikusan építkező rendszer együttthatója.

A falvak és a vidék helyzete sok tényező együtt állásának hatásán múlik. Fontos kérdés a jövőre nézve az is, hogy ezek a kistelepülések a térképen maradnak-e, vagy sem. Nagy értékek vannak a falvakban, amelyeket ki kell használni. Úgy tűnik ez Hernádszentandrásnak sikerült is, hiszen egy olyan komplex gazdaságot hoztak létre, amely helytáll a régió szereplői között. Ennek kapcsán a Hernádszentandrás a „BioSzentandrásnak” köszönhetően már nem egy halmozottan hátrányos „szürke” kis település a régióban, hanem egy olyan abaúji kistelepülés, ami híres a termékeiről, marketingstratégiájáról, az ökogazdálkodásáról. Ez nagyon példaértékű és követendő példa a többi település számára is.

A 2020-ban váratlanul kialakult SARS-CoV-2 vírus okozta világjárvány és a vele járó pandémiás helyzet következtében az ökogazdálkodás megrendült ugyan, de sikerült alkalmazkodniuk ehhez a rendkívüli élethelyzethez, mely ugyan csak az innováció iránt való elkötelezettségüket és szakmai rátermettségüket tükrözi.

2022-ben a világ több országát is érintő energetikai válsággal állnak szemben, itt még nem lehet tudni mi lesz a jövő, de bizakodva állnak ezzel az akadállyal is szemben.

Irodalomjegyzék

- Csoba Judit (2007): A szociális gazdaságot életre hívó folyamatok In: Frey Mária: Szociális gazdasági kézikönyv, Pátria Nyomda, Budapest
- Csoba Judit, Frey Mária G. Fekete Éva Lévai Márta Soltész Anikó (2007): Szociális gazdaság kézikönyv kiadja az országos foglalkoztatási közalapítvány Budapest
- Defourny, J. – Nyssens, M. (2008): Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments. Social Enterprise Journal 4 (3), pp. 202–228.
- Defourny, J. (2001): "From Third Sector to Social Enterprise", in Borzaga, C. & Defourny, J. (eds) The Emergence of Social Enterprise, London and New York: Routledge, pp. 1- 28.
- Defourny, J., Nyssens, M. (2008) "Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments", Social Enterprise Journal, vol. 4, no 3, pp. 202-28.
- Frisnyák Sándor (1961): A Hernád-völgy földrajzi térképe. – Borsodi Szemle 5, pp. 171–176.
- G. Fekete É. (2006): Hátrányos helyzetből előnyök? Elmaradott kistérségek felzárkózásának lehetőségei az Észak-magyarországi régióban, Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek 3 (1), pp. 54–69.
- G. Fekete Éva, Bereczk Ádám, Kádárné Horváth Ágnes, Kiss Julianna, Péter Zsolt, Siposné Nándori Eszter, Szegedi Krisztina (2017): Alap kutatás a társadalmi vállalkozások működéséről 62-66
- G. FEKETE, Éva –NAGY, Zoltán –LIPTÁK, Katalin –KISS, Julianna (2018): Szociális és szolidáris gazdaság a poszt-szocialista perifériákon. Miskolc, Bíbor Kiadó.
- Jeney L., Varga Á. (2016): A felzárkóztatás eredményei és kudarcai az Encsi járásban. – Területi Statisztika 56 (2): pp. 183–208.
- Karádi L. (2016): Fókuszban az önkormányzati tagsággal rendelkező szociális szövetkezetek.
- Koltai L. – Bördös K. – Csoba J. – Herczeg B. – Hamza E. – Megyesi B. – Németh N. –Rác K. – Szabó D. – Váradi M. – Varga E. – Virág T. (2018a): A közfoglalkoztatás hatása a helyi gazdaságra, helyi társadalomra. Budapest: Hétfa Kiadó 8. oldal
- Longa Anna Zsófia (2009): A szociális szövetkezetek, mint a gazdaság harmadik[szociális] szektorának szereplői, Glossa Iuridica, I. évf. I. szám,

Neamtan, N. (2002): The Social and Solidarity Economy: towards an 'Alternative' Globalisation, (backgroundpaper) Langara College, Vancouver, June 14-16.

Németh L. (2012): A szociális szövetkezetek jellemzői és tényyszerű adatai. Szövetkezés, 33(1–2): 136–145.

Németh L. (2013): Szociális szövetkezet meghatározása. Szociális Szövetkezetek Országos Szövetsége (SzoSzöv).

Petheő Attila, Győri Zsuzsanna, Németh Bernadett, Feké Nikolett, Simon Ferenc (2010): A szociális szövetkezetek működési modelljének kidolgozása a foglalkoztatás elősegítése érdekében –Budapesti Vállalkozásfejlesztési Kutatóintézet (Budapest)

Prókai Orsolya (2005): A nonprofit szervezetek szerepe a szociális gazdaság foglalkoztatási kapacitásának bővítésében (diplomamunka - Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék)

Simkó J. – Tarjányi O. (2011): A szociális szövetkezetek és a támogatásukat célzó programok

Simkó János, Tarjáni Orsolya (2011): A szociális szövetkezetek és a támogatásukat célzó programok vizsgálata, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (Budapest)

Simkó János, Tarjáni Orsolya (2011): A szociális szövetkezetek és a támogatásukat célzó programok vizsgálata, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (Budapest)

Soltész A. (2012): A szociális szövetkezetek fenntarthatósága. „A szociális szövetkezet, mint helyi közösségi innováció” nemzetközi konferencia, 2012. október 18. Szekszárd: PTE Illyés Gyula Kar

Szemán Judit (2018): A szociális szövetkezetek működésének tapasztalatai Magyarországon, szerk.: Torgyik Judit Néhány társadalomtudományi kutatás és innováció 61-63

Tikász Ildikó Edit (2007): A népességmegtartó és népességeltartó képesség vizsgálata a Püspökladányi kistérségben Agrártudományi Közlemények, 2007/26. Különszám

Egyéb források:

Módszertani kézikönyv szociális szövetkezetek számára 2019.

Nemzeti Vidékstratégia 2012 – 2020 98.oldal

Opten céginformációs szolgáltató adatbázisa

Pályázati a Társadalmi Megújulás Operatív Program Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban c. pályázati felhívásaihoz

Internetes források:

CIRIEC (International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy) (2007): The Social Economy in the European Union (2021.11.19. 13:31)

<http://docplayer.hu/5805556-A-szocialis-szovetkezetek-mint-a-gazdasag-harmadik-szocialis-szektoranak-szereploi.html?fbclid=IwAR2g4PFqdw0mqIUWNeu28zOfP6LihABurBLa9qWa3sJO1ifFiHjd0Y6L2UY> (2021.11.18. 22:20)

<http://muszosz.hu/alapszabaly> (2021.11.02. 22:08)

<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=hu> (2022.10.12. 22:38)

<https://fete.hu/tarsadalmi-egyeztetes-a-felzarkozo-telepulesek-program-telepulesi-megvalositoinak-szolo-palyazati-felhivasrol/> (2022.10.18. 13:28)

<https://fete.hu/wp-content/uploads/2022/08/Hernadszentandras.pdf> (2022.10.18. 15:37)

<https://kozfoglalkoztataskormany.hu/ertekteremto-kozfoglalkoztataskormany> (2021.11.13. 16:05)

<https://kozfoglalkoztataskormany.hu/tajekoztato-a-szocialis-szovetkezetekrol> (2021.11.02. 23:12)

<https://kozfoglalkoztataskormany.hu/tajekoztato-a-szocialis-szovetkezetekrol> (2021.11.18. 16:50)

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100106.tv> (2021.11.15. 16:30)

<https://sites.google.com/site/szeraprogramjai/tervezett-programok/szocialis-szoövetkezet> (2021.11.09. 21:58)

Kiemelt Pályázati Felhívás a Társadalmi Megújulás Operatív Program Szociális gazdaság és a munkaerő-piaci szolgáltatást nyújtó civil szervezetek kapacitásfejlesztését célzó programok megvalósításával összefüggő szakmai fejlesztések c. kiemelt pályázati felhívásához (2021.11.20. 17:23)

Táblázatok és ábrák jegyzéke

1. ábra: A szociális szövetkezetek megoszlása régióként 2015.	8
2. ábra: Terepgyakorlat „Bioszentandráson” 2021.	18
3. ábra: Hernádszentandrás címere.....	20
4. ábra: Az Encsi járásban Hernádszentandrás lakónépessége (fő)	20
5. ábra: Elvándorlások száma.....	21
6. ábra: Közfoglalkoztatásban résztvevők Hernádszentandráson	22
7. ábra: Fő beavatkozási irányok és priorizálási szintek.....	25
8. ábra: „BioSzentandrás” logója.....	27
9. ábra: „ BioSzentandrás” logójának régi és új arculata	28
10. ábra: Fóliasátor.....	30
11. ábra: Bemutatóterem	30
12. ábra: Zöldségtermesztés a fóliasátorban.....	31
13. ábra: Felíratos hímzett védőmaszk	32
14. ábra: Szörpök.....	32
15. ábra: José Graziano da Silva látogatása.....	35
16. ábra: Válaszadók neve	37
17. ábra: A válaszadók családi állapota.....	37
18. ábra: A válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége	38
19. ábra: Válaszadók szakirányú végzettségei	38
20. ábra: A Válaszadók munkaköre	39
21. ábra: A válaszadók munkahelyükön eltöltött évei.....	40
22. ábra: „BioSzentandrás” programban való munkavégzés	40
23. ábra: A válaszadók véleménye a „BioSzentandrás” programról.....	41
24. ábra: A válaszadók „BioSzentandrás” mintaboltjából általában vásárolt termékei	43
25. ábra: „BioSzentandrás” mintaboltjának látogatása gyakoriság.....	43
26. ábra: A válaszadók véleménye a közfoglalkoztatással kapcsolatosan néhány feltevéssel kapcsolatban	44
27. ábra: A válaszadók elégedettsége a közfoglalkoztatottak bérével kapcsolatban.....	44
28. ábra: A válaszadók véleménye a munkanélküliek munkavégző képességével kapcsolatosan.....	45
 1. táblázat: A társadalmi vállalkozások Magyarországon jellemző jogi/szervezet formái ...	6
2. táblázat: A válaszadók iskolai végzettsége és a „BioSzentandrás” mintaboltban való vásárlás keresztábra elemzése	42

Mellékletek

I. Interjú Üveges Gábor polgármester Úrral 2021.

El tudná mondani nekem, hogyan indult ez a program?

Ami az egészet életre hívta, a fő motiváció az volt, hogy én tizenévesként csöppentem bele Hernádszentandrásba, tehát van egy családi kötelékem a településhez. Azt láttam, hogy ürülki a népesség, a fiataloknak nem lehet perspektíva ez a falu, én sem itt képzelem el a jövőmetez volt a kiinduló pont. Sokkal jobban kezdett érdekelni, a politikai része is, de még jobban érdekelt az, hogy hogyan tudnám ezt abban a közösségben kamatoztatni, ahol élek, ahol aztérzem, hogy kezd kiürülni minden, kezd a vége felé közelíteni minden.

22 éves voltam amikor itt alpolgármester lettem, egy civil szervezetet hoztuk létre és 2006-tól vezetem polgármesterként. Első körben közösségi rendezvényeket szerveztünk, az elszármazotti kört is felkutattuk. Az, ami egy kicsit az életszagot vissza tudja hozni a mindennapokba, lüktetést tud hozni egy közösségnek ezekkel kezdtük úgy megalapozni. Akkoriban pályázatokból nagyon kevés volt, mostanában az már egy nagy muníciónak számít. Elkezdtük összerakni egy nem feltétlenül anyagi forrást igénylő dolgot, ami az embereket megmozgatta, kicsit elkezdett valami lüktetni. Eltelt 2-3 év és így érünk el 2010-ig. Innentől kezdődött el minden.

Alapvetően nagyon nagy volt a munkanélküliség a térségben. Most alapvetően azt szokták mondani, hogy aki el akar menni dolgozni, az talál is munkát.

Már akkor is azt éreztük, hogy lehet kritizálni fölfelé állandóan (azért nincs munkahely, mert nem teremtenek), mégis elkezdtünk többen gondolkodni azon, pedig sok mindenre seanyagi se egyéb megoldás nem volt, hogy mi lehet az a helyi válasz, amit mi teszünk annakérdekében, hogy ez 10-15 év múlva ne ugyanígy legyen. Ezen elkezdtünk matekozni, ami olyan 1-1,5 év volt alapvetően.

2010-ben a település egy sajátos felzárkóztatási programmal, az oktatás és a „képesseé tevés” módszertana köré épülő zöldségtermelő biokert létesítésére adott be pályázatot és el is nyert 28 millió forintot. Találtam 25 vállalkozó személyt, akik hajlandóak voltak kapát-kaszát ragadni a változásért és ők lettek a biocsapat tagjai. Ekkor még csupán közel 6 ezer négyzetméteren történt az ökögazdálkodás.

Az induláshoz szükséges volt azonban olyan elméleti oktatásra, mely mezőgazdasági ismeretekkel ruházta fel ezt a vegyes társaságot. A gyakorlati képzés céljából hétköznapi

délutánonként jártak a mintagazdaság területén, valamint a szombati napjukat is rászánták a kezdeti biocsapat tagjai a gyakorlati tudás megszerzésére.

2010 decembere volt a kezdet, amikor is érkeztek a külső impulzusok és kisebb ellenállás volt tapasztalható. A bírálók a hétvégi szabadidő feláldozásával járó munkát kritizálták, s ennek a következtében a közös munkából eredtek konfliktusok. Ezeken a mélypontokon túl kellett lendülnünk. Az elsőként három év azzal telt el, hogy az emberek megtanuljanak közösen dolgozni, és hogy sikeresen együtt tudják kezelni a külső és belső konfliktusokat. Erre pedig azért volt szükség, hogy a cél ne vesszen el.

Összességében elmondható, hogy hosszú időt igényel egy ilyen kezdeményezés esetében, hogy egy kulcsszereplőkkel rendelkező rendszer alakuljon ki.

Az első időszak nehézségekkel teli volt, mert gyakori volt a szelekció. Ez azonban más szemszögből nézve javára vált a csapatnak, ugyanis csak azok maradtak a programban, akik elkötelezték magukat.

Kezdetben érzékelhető volt az, hogy a személyes konfliktusok rávetültek a programra és csak kívülről voltak vásárlók, a településről nem.

Be tudná nekem mutatni a program háttérét?

Eredetileg „BioSzentandrás” foglalkoztatási programként indult. A programba részt vehetett bárki, aki vállalta, hogy hétvégenként részt vesz a képzésen, rendszeresen művelia saját kertjét és dolgozik a közösségi mintakertben. De úgy láttuk, hogy ez egy forrás kitettrendszer, mi is pályázatokból próbáljuk erősíteni. Menet közben tehát létrehoztuk a szociálisszövetkezetet is a rendszer köré, (ez egy önkormányzati kezdeményezésként indult). Az önkormányzatnak a kft-je szállt be ebbe, mint egy, aki ezt a gazdasági részét viszi. 2017-től az önkormányzat már jogilag nincs ebben benne, hanem az önkormányzat kft-je és a szociális szövetkezet viszi tandemben BioSzentadnrásnak a működtetését.

Összesen 25 önkéntessel indult a program, a csapatban pedig romák és nem romák, munkanélküliek, foglalkoztatottak is részt vettek a megtermelt zöldségekből rájuk eső rész fejében. Tehát kezdetben heterogén volt a társaság és önkéntes alapon történt a kezdeményezésbe való becsatlakozás. Egy olyan gazdasági modellt terveztünk kialakítani, amely a természeti és társadalmi adottságok kihasználására épül és a hagyományos paraszti gazdálkodás elemeit ötvözi a legújabb technológiával, munkaszervezési és marketing irányzatokkal.

Mik voltak a program céljai?

A projektnek több célja volt, fő célként a szegénység és a társadalmi kirekesztettség elleni küzdelmet definiálták. A célok között szerepelt a passzivitás megtörése, a tudás és készségek fejlesztése segítségével. A szegény kultúrákra ugyanis jellemző, hogy reménytelenségbe temetkezve nem képesek kilépni a passzivitás ördögi köréből.

Másik célként megfogalmazható, hogy a fizetett munkával rendelkezők rétegét akartuk gyarapítani. Ennek keretén belül az önellátás megismertetését is célként tűztük ki, mivel eza település hosszú távú előrehaladásának egyik kulcsa.

Harmadik célként a még ki nem aknázott erőforrásokra helyeztük a hangsúlyt (jó minőségű termőföldek a település környékén, zöldségtermesztés múltbéli hagyományai, piacok viszonylagos közelsége). Továbbá a rendelkezésre álló támogatások igénybevétele is hangsúlyos részt képez, beleértve a társadalmi, foglalkoztatási és vidékfejlesztési programok által elérhető forrásokat.

Egy vállalkozás alapú konstrukcióról van szó, mely nem önkormányzati tevékenység. Ebből adódóan létrehoztunk egy Nonprofit Kft-t (öko-termelés, értékesítés, szolgáltatás, marketingés kommunikáció), és 2016-ban egy Szociális Szövetkezetet (feldolgozás, kézműves termék előállítás), mely jelenleg a „Fókusz” pályázatnak köszönhetően segíti a foglalkoztatás bővülését.

Tudna nekem beszélni Hernádszentandrásról?

A 425 fős egykori agrártelepülésnek kiváló adottságai vannak.

A Hernád völgyének közepén található település körül első osztályú gabonaföldek találhatók. Ennek oka, hogy a középkötött réti öntéstalaj a Hernád hordalékával gazdagodott az idők során. A település másik kincse a víz. Bárhol kutatásnak, ott ivóvíz jön a felszínre. A mezőgazdasági tevékenységhez pedig szükség is van rá, hiszen csepegtető öntözőrendszerrel működnek a fölhasátraink. A jelenlegi 2,5 hektáros megművelt terület feleönkormányzati tulajdonban áll, míg másik hosszú távú bérlet szerződés alapján használhatnak fel. Ez a terjeszkedési esélyeket rontja a kezdeményezés számára, azonban szerencsére vannak terveink a bővítéssel kapcsolatban.

A programban milyen formában vesznek részt a foglalkoztatottak?

A BioSzentandrás program főszereplői a helyi – jobb életminőségért tenni akaró – emberek, akiket lassan 10 éve egy olyan csapat segít, akik azon munkálkodnak, hogy a termeléstől az értékesítésig kiépítsenek egy olyan utat, mely korszerű és hosszútávon versenyképes lesz a piacon.

Bérük közel sem versenyképes az itt dolgozóknak, hiszen uniós támogatási és közfoglalkoztatási programokból valósul meg a finanszírozásuk.

Bár továbbra is a szociális munkaadás maradt a tevékenységünk alapja, 2016-ban már két dolgozót a biogazdaság megtermelt pénzéből foglalkoztattunk, 2018-ban már a támogatott foglalkoztatottak mellett 4 fő a piaci alapú foglalkoztatottak száma.

A munkatársak közül 6-7 fő a kertészetben, 2 fő a feldolgozásban, az 1-2 fő a kézműves termékek gyártásánál van jelenleg a rendszerben. Fő célunk, hogy 1-2 éven belül 8-10 fő legyen a saját, piaci alapú foglalkoztatás. Továbbá célként jelenik meg a szolgáltatási láb erősítése és az ökoturisztikai beruházások megvalósítása, valamint az, hogy partnerekkel közösen térségi márkává váljon BioSzentandrás, mely képes a „franchise-szerű” bővülésre.

A csapat munkáját ma már egy menedzsment is segíti. Hiszen míg én intéztem a logisztikai feladatokat, de a rendszer megerősödésével szükséges volt szakembereket is bevonni az operatív folyamatokba, akik egyre inkább önállóan viszik a napi ügyeket:

Az első 3 évben szakmai feladatok koordinációjáért egy több éves vidék- és térségfejlesztési tapasztalattal rendelkező szakember felelt.

A menedzsmentet, a rendszer és a brand építését, a kommunikációs feladatokat a projekt kezdetétől többnyire én végzem, én intézem a sajtókapcsolatok és megjelenések kezelését is. A projektben egy szakképzett, agrárvégzettségű kertvezető is tevékenykedik napi 8 órában.

Az értékesítési vezető a kertvezetővel együtt mozgatják az egész folyamatot, emellett az értékesítéssel járó feladatokkal, termékfejlesztéssel, termékkosarak kialakításával is ő foglalkozik. Az online marketing, a kreatív feladatok, a Facebookoldal folyamatos frissítése, valamint a rendezvényszervezés szintén az ő területe.

2018. augusztus 1-től önálló üzemvezetője lett a feldolgozási részlegnek, így mennyiségi növekedés mellett a „bérgyártás” is jelentős kapacitásnövelést biztosít.

Hol zajlik a növénytermesztés?

1.A „BioSzentandrás Kertészet” - A 10-11 hónapossá vált zöldség-termesztés az alábbi keretek közt működik: 2,5 ha művelésbe bevont terület, 1 polikarbonát melegeház, 6 nagylégterű fóliasátor, melyeket környezetbarát módon fűtenek; öntözőrendszer, termékraktár. A levendula-ültetvény 2000 m². 2015 őszén 1 hektár gyümölcsösrel bővült gazdaság (szilva, alma).

Az „Ízek Háza – BioSzentandrás Feldolgozóüzem” épülete önkormányzati tulajdonban van, míg a berendezés a BioSzentandrás Nonprofit Kft tulajdona, melyet 2014-ben

pályázati forrásból szereztek be. Az épületet az önkormányzat szintén pályázati forrásból korszerűsítette, melynek hivatalos átadása 2015. július elején megtörtént.

3.A „Minden, ami...” épületében történik a kézműves tevékenység, s ez ad helyt a termékraktárnak, valamint a bemutatóteremnek. Ehhez kapcsolatosan működik egy 15 négyzetméteres hűtőkamra.

Fel tudná nekem sorolni, hogy milyen termékekkel jelennek meg a piacon?

Szabadszabó és Melegházi termelés során 2,5 hektár területen, mintegy 30 fűszernövényt és 25féle zöldséget termesztünk. A 2000 négyzetméteres levendulaültetvényünk jelenti anépszerű kézműves termékeink alapanyagát. 2014-ban egy ESZA pályázat elnyerésének köszönhetően hozhattuk létre a zöldségek, gyümölcsök, valamint a gyógy- és fűszernövényfeldolgozásra alkalmas üzemrészünket, melyben egy napkollektoros aszaló berendezés is helyet kapott. Ezáltal nem csupán a kínálati paletta bővült, hanem magasabb foglalkoztatásisívnvonalat és stabilabb gazdasági helyzetet érthtünk el.

2015 őszén egy fűthető polikarbonát melegházzal, új fűtési rendszerrel, öntözési rendszerrel bővült az infrastruktúra, további egy hektáron gyümölcsöst hoztunk létre, mely szervesen egészíti ki a bogyós gyümölcsök (josta, feketeribiszke) kínálatát.

2015 nyár közepétől működik az „Ízek Háza” korszerű feldolgozó üzem, ahol a termékkülönlegességek széles választéka kerül elkészítésre, a kézműves termékek egy korszerűen felszerelt helyiségben készülnek. Az érdeklődőket és a vásárlókat a kertészet mellett egy hangulatos termékbemutató terem fogadja, ahol megismerhetik a település termékkülönlegességeit, emellett a webáruházból is megrendelhetik a kínált árukat.

BioSzentandrás termékkínálata igen széleskörű, találkozhatunk a webshopban üveges termékekkel, palántákkal, zöldségekkel, ehető virágokkal, fűszernövényekkel, ajándékutalványokkal, kézműves- és ajándéktárgyakkal, valamint csomagajánlatokkal.

Üvegbe zárt termékek:

zöldségbefőttek szörpök lekvárok Palánták:

Zöldségpalánták szezonálisan, a fűszernövények májustól szeptemberig kaphatók. A termékek kínálatában szereplő palánták előrendelésére is van lehetőség. A palántákat fűtőpolikarbonát házban nevelik, így lehetőség van azon vásárlóinknak is rendelni, akik fólia sátorban szeretnék termesztetni. A növények kezelésével kapcsolatban szakmai tanácsadást nyújtanak a kertészet szakértői.

A palánták között kiemelt figyelmet kap a levendula tövek forgalmazása. Telepítésre kész, saját nevelésű levendulatöveket kínálnak, amelyek a későbbiekben sokféle felhasználási lehetőséget nyújtanak.

Zöldségek: paprika, paradicsom, salátafélék, hagyma, gyökérzöldségek, bab, borsó, uborka, tökfélék

Ehető virágok Hajtatott zöldségek

Fűszernövények (25 fajta)

Kézműves termékek: különböző táskák, akár egyedileg hímzett párnák, babák és csokrok szerepelnek a kézműves termékek kínálatában főként levendula felhasználásával.

Ajándékutalványok és ajándéktárgyak

A termékcsalád tesztelését 2012-ben kezdtük el és a fajtaválasztékot is ez alapján alakítottuk ki, az igények felmérése után. 2014-től már minőségi kontroll is bekerült a rendszerbe. Vagyis miután a kertészet leszedi a zöldségeket azok minőségkontrollra kerülnek és csak ezután kerül sor a lemérésre és csomagolásra. Majd ez követően a „Minden, ami...” nevű házba kerülnek a termékek és onnan megy a kiszolgálás. Minden héten van hírlevél, amely összefoglalja, hogy milyen termékek elérhetőek azon a héten és információkat nyújt a vásárlók számára. A rendelések leadása e-mailen és telefonon történik, és ehhez igazítjuk a zöldségek leszedését, összekészítését.

Melyek a legnépszerűbb termékek?

A legkeresettebb termékek éttermi körben a salátafélék, bébi méretű zöldségek, paprika, paradicsom. Ezeken kívül megfigyelhetjük, hogy fűszernövények is feltörekvően vannak. Holtidőszakban kínálunk ehető virágokat, ezeket tasakokban, dobozokban vásárolják fel az éttermek. A minimális költségű, hajtott növények, csírák iránt is mutatkozik kereslet.

Minden időszaknak meg van a saját növénye, ami felfuttatható és emellett a holtidőszakokra is vannak tipikus termékek: karácsonyi ajándékok a téli időszakban; holtidőben kézműves termékek, március áprilisban palánták.

Milyen partnerekkel állnak üzleti viszonyban?

Hotel Eger & Park

Első Mádi Borház és Bisztró – Mád

Gusteau Kulináris Élményműhely – Mád

Dülő Étterem – Miskolc

Étel-fa Ételrendelés – Miskolc Végállomás Bistorant – Miskolc

Aranyhordó Panzió, Étterem, Pizzéria – Pere Anyukám Mondta - Encs

Avalon Ristorante – Miskolc

Vendéglő a pisztrángoshoz – Lillafüred Skinny juice – Miskolc

A termékek szállítását egy kisbusz segíti az éttermek számára, mely a BioSzentandrás Nonprofit Kft. tulajdona egy pályázatnak köszönhetően.

Vannak esetleg magánszemélyek is a vásárlók között?

Az eseti vásárlások aránya már 10 % alatti, a kialakult „direkt értékesítéses” rendszer pedig 90% körüli. A magánszemélyek vásárlásai főleg a térségen belülektől származik, Miskolcra és környéki településekről kerül ki a vásárlók zöme. A látogatók, vendégek, táborozók, helyi rendezvények kiszolgálása is a helyi termékekből történik. Nagy érdeklődés mutatkozik a kisiskolások, középiskolások körében, ezért a szálláshelyek jövőbeli fejlesztése kiemelt fontosságú cél számunkra.

A helyi vásárlók esetleg részesülnek valamilyen kedvezményben vásárláskor?

A helyi vásárlók pedig 50%-os engedménnyel juthatnak a termékekhez.

Milyen eddig elért eredményei vannak a gazdaságnak?

Közvetett eredményként említhetjük, hogy a falukép látványos átalakuláson ment keresztül. A magánháznaknál lévő kertek is megművelésre kerültek és az udvarok tisztántartásával szembesülünk. Az erősödő faluközösség mellett a szűkebb társadalmi hálózatok kapcsolatrendszerében is bővülés következett be, vagyis a közvetlen résztvevők egyéni tudása és kapcsolatköre gazdagodott.

A program ismertsége növekedett, így rengeteg külső kapcsolatunk alakult ki, amelynek legfőbb eredménye az, hogy ez a hátrányos helyzetű falu helyi társadalma bekapcsolódott az ökológiai gazdálkodók népes hálózatába.

Ezzel kéz a kézben jár az egészséges életmód térnyerése a településen és környékén. Tevékenységünkkel sikerült elültetnünk az egészségtudatosság magját a lakosok gondolkodásmódjában.

Miben rejlik „BioSzentandrás” sikere Ön szerint?

Szerintem BioSzentandrás sikere a tudatosan tervezett munka, és a közösségfejlesztésre organikusan építkező rendszer természetes velejárója.

Az innovatív marketing lehetőségek kihasználásával valódi, profitot termelő üzletté alakítottuk át a társadalmi vállalkozást. A projektnek köszönhetően a társadalmi vállalkozáskapcsolatba lépett kereskedelmi partnerekkel, akik az üzleti világ képviselői. A résztvevő helybéli lakosok

kialakítottak maguknak egy sajátos munkakultúrát, mezőgazdasági tapasztalatokat, tudást szereztek.

A példaértékű kezdeményezésnek nem csak gazdasági hozadékaik vannak. A BioSzentandrás rendszere és életútja hitet is ad a falunak. Ma már komoly identitásképző abiogazdálkodás a faluban, a lakosság egyre összetartóbb és a programban nem résztvevők körében is egyre jobban elterjed az otthoni kertészkedés.

BioSzentandrás mintapéldaértékűnek tartják mind a térség, mind az egész ország területén. Ezzel párhuzamosan pozitívan változott a lakosok helyi identitása, munkakultúrája, önbecsülése, ami hatalmas lépést jelent a hosszú távú, strukturális fejlődés irányába egy ilyen hátrányos helyzetű településen. Mindezek mellett a projekt az eladott termékeken keresztül a közeli városokban élő családok életére is pozitívan hat.

Mára értékesítési gondjaink nincsenek, a mennyiség folyamatos emelése a cél, de ehhez elengedhetetlen lenne további minőségi munkaerő megléte, az infrastrukturális korszerűsítés, és a szolgáltatások feltételrendszerének megteremtése.

Az ökológiai termék bevezetése első körben nagyon nehéznek bizonyult, de sikerült felülkerekednünk az akadályokon, s további cél a termék minél szélesebb körű elterjesztése. Eleinte valódi gazdasági hozadékunk nem volt. A program demográfiai hatása ezen típusú kezdeményezéseknél általában 5-10 év „késéssel” követi a megvalósítást.

A programnak köszönhetően megszépült a falu, a lakosság egyre jobban odafigyel a környezetére. Szerintem a vezetés felelőssége pedig, hogy pozitív visszajelzést adjon és annak próbálja a presztízst megteremteni, ami egészséges és szép, ami építeni képes az egyént és a közösséget.

Vannak esetleg külső támogatói a programnak?

Az elmúlt 6-7 évben a „BioSzentandrás-család” kiszélesedett és számos bank, gasztrovilág, művészvilág és külföldi szervezetek találhatók a támogatók körében. Mivel támogatókká váltak ajánlják a települést, kapcsolati háló alakul ki, megkeresésekre kerül sor.

Mik a jövőbeli célok BioSzentandrás tekintetében?

A szolgáltatások megerősítésére, az ökoturisztika megerősítésére szeretnénk helyezni a hangsúlyt a továbbiakban. Ennek a tervnek a megvalósítására pályázati forrásokból kerülhetne sor. A turisztikához elengedhetetlen a komfortos szálláshelyek biztosítása is. Jelenleg 8-10 fő számára tudunk szállást biztosítani, de lenne igény egy komplexebb funkciókkal rendelkező, nagyobb kapacitású, autentikus szálláshelyre is. Ebben az évben elnyertünk egy pályázatot

ezzel kapcsolatban, ez majd jövő évtől lesz aktuális. Szeretnénk ökotáborozás lehetőségét is megteremteni a faluban.

A jövőre vonatkozó tervek között szerepel még: 8-10 fő stabil piaci alapú foglalkoztatásának megteremtése, valamint az országos hálózatosodás.

Milyen hatással volt a COVID-19?

Ott a túlélésért harcoltunk. Az az év nem a marketing felfuttatásáról szólt. Noha most, ha valamire van anyagi mozgásterünk, az a marketing. Tehát épp egy marketing pályázat fut, amiből költhetnénk marketing eszközökre, csak azért fogtuk tudatosan most visszábbmagunkat, mert azt nem szeretnénk, hogy fújunk egy nagyobb lufit, mint amilyen tartalmattal a rendszer. Azt érezzük, hogy most a belső megerősítést kell nagyon intenzíven elvégeznünk.

Honnan jött a név?

Viszonylag gyors kipattanás volt, ez egy saját gyerek, a BioSzentandrás név. Fontos volt, hogy jelenjen meg benne a település kötöttség és a gazdálkodási irány.

Ehhez arculatot kellett tervezni, aminek volt egy kezdetleges kreatív formája. Marketing építésnél menet közben nagyon komoly szakembereket szerveztük be, hogy a brand, a logó és az arculat is megfelelő és minőségi legyen.

Sikerült elérni valami kiemelkedőt a programmal?

Igen több díjat is elnyertünk, amire nagyon büszkék vagyunk.

Díjak:

2013: Európai Territoria Innovációs Díj (Párizs). Erről azt kell tudni, hogy Bécs mellett nyertük el ezt a díjat.

2015: Döntős az Európai Beruházási Bank (EIB) társadalmi innovációk számára kiírt pályázatán :342 nemzetközi induló közül, egyedüli magyarként a legjobb 16 között voltunk.

2019: E.ON Energy Globe Magyarországi Díj átfogó nyertesei voltunk.

II. Interjú Üveges Gábor polgármester Úrral 2022. tavasz

Van-e Hernádszentandrásban olyan közfoglalkoztatott, aki nem a BioSzentandrás program része?

A mezőgazdasági közmunkaprogramban résztvevők végeznek tevékenységet a „BioSzentandrás” kertészetének területén és a hagyományos művelés alatt lévő területen egyaránt.

Jelenleg a BioSzentandrás Nonprofit Kft. (100%-os önkormányzati tulajdonban lévő Kft.) viszi a közfoglalkoztatási programokat a településen 2022-től. Jelenleg két program fut.

Melyek a fent említett programok?

Az első, mezőgazdasági program. Illetve van egy településkarbantartási program is.

Mit lehet tudni a mezőgazdasági programról?

Mint ahogyan említettem a településen 2022-től a közfoglalkoztatási programokat a BioSzentandrás Nonprofit Kft. pályázza és valósítja meg. A döntést akként hozta meg a testület, hogy a már megkezdett programokat is folytatni kell. A BioSzentandrás Nonprofit Kft. 11 éves tevékenysége során több esetben bizonyította azt, hogy hatékony munkát tud végezni a mezőgazdaság területén is. Az értékteremtő programok tevékenysége az önfenntartás felé mutat, a megtermelt javak felhasználhatók a közétkeztetésben, a termelés támogatása, fejlesztések elősegíti a településen működő szociális szövetkezet működését is, mely a helyi lakosok nyílt munkaerőpiacra történő kivezetésének egyik megoldása lehet.

Hány személy dolgozik a mezőgazdasági programban?

2 fő munkavezető, illetve 32 fő segédmunkás. Akiknek fizetése 110.000 Ft/fő/hó illetve 100.000 Ft/fő/hó.

Említene néhány szót a településkarbantartási programról is?

A településkarbantartás feladatát a BioSzentandrás Nonprofit Kft. látja el. Fő feladata a közterületek tisztán tartása és karbantartása. Célunk, hogy a programban munkához jutott emberek elősegítsék a település arculatának javítását.

Rendezetté, gondozottá váljanak az út melletti zöld területek. A tisztaság érdekében folyamatosan hulladékmentesítést (a település egészén és a település határában összesen kb. 3 ha) zöld hulladékok összeszedését (4,5 ha), a kaszálandó területek kaszálását kívánjuk biztosítani.

A Kis-Hernád holtág környékének és a körgát folyamatos karbantartásával megóvjuk a települést az esetleges árvízről. A település közintézményeinek kerítéseleme kerül festésre a program során.

Minden ami épület, a közösségi épület (régis iskola épülete), a Szociális intézmény és az önkormányzati székhely épülete esetében a kerítés festése és karbantartása, a hiányzó elemek pótlására is sor kerül.

1 fő munkavégző: 110.000 Ft/fő/hó

5 fő segédmunkás: 100.000 Ft/fő/hó

Népességszámra vonatkozó friss adatokat tudna mondani?

Lakosságszám 2021-ben 430 fő volt, ebből 205 férfi és 225 fő nő.

A munkaképes korú lakosság száma a legutóbbi adat szerint 233 fő, de ez egy éven belül többször változik.

Néhány évre visszamenőleg hogyan alakult a közfoglalkoztatottak száma?

2021: 38 fő

2020: 38 fő

2019: 44 fő

2018: 50 fő

2017: 57 fő

2016: 77 fő

2015: 113 fő

Mi jellemző a munkanélküliekre? (iskolai végzettség, nem, kor)

Nincs releváns adat, folyamatos mozgásban van, általában a 8 általános iskolai osztálynál nincs magasabb végzettség a körükben (maximum egy-egy tanfolyami képesítéssel egészül ki), a ténylegesen bevont közfoglalkoztatottakon felül általában 8-10 fő van nevesítve álláskeresőként (ők általában problémás esetek, sokszor ténylegesen máshol élnek, vagy bejelentés nélkül dolgoznak)

III. Interjú Üveges Gábor polgármester Úrral 2022. október

Milyen változások történtek az elmúlt időszakban?

Úgy néz ki, sőt több, mint valószínű, hogy az utolsó ciklusomat töltöm polgármesteri szerepkörben. Túl sok minden történt az elmúlt években. Én a végéről égetem a gyertyát és most egy picit nyugalom kell, hogy megtaláljam önmagam. Kényszer pályát nem akarok. Lehet, hogy kívül az önkormányzati vonalon, kívül az állami szektoron, most kinyitottam magam. Hihetetlenül élvezem az ATV műsorában való szereplést, nem kell senkinek megfelelni, mindenki önmaga lehet. Havonta 1x műsorban szoktam nyilatkozni. Ide nem politikusokat hívnak, hanem akinek a politikához részben köze van. Értelmes közegben, értelmes témákról kommunikálhat az ember.

Polgármesteri karrieremet pedig 2024-ben befejezem.

Nem sajnálja elengedni amit elért a karriere alatt „BioSzentandrás” kapcsán?

Sokan megkérdezik és biztos, hogy ha ez teljesen szét esne az nem lenne jó látvány, de én megpróbálok addig mindent megtenni, hogy ez tovább tudjon élni. Most pl. a Máltai Szeretetszolgálat megérkezett a településre és ők a következő 15-20 évet ott tervezik. Van egy olyan program most, ami kormányzat által támogatott program a Vecsei Miklós tette le a kormány elé. Vecsei Miklós a Máltai Szeretetszolgálatnak a második embere. A Miklóst én már az előttről ismerem, mielőtt ő még a kormányzat alá szegődött. Elkezdtek egy ilyen felzárkóztató programot országosan. Ez a FETE program. Szabad kezét adott a Miklósnak a kormányzat ebben. Ő igyekszik ezt az egészet teljesen politikától mentesen csinálni, eleve ebbe a Máltai Szeretetszolgálat is bekapcsolódott, bekapcsolódott a Református Szeretetszolgálat, Baptista Szeretetszolgálat.

Tudna mesélni részletesebben mesélni milyen változások érintik a települést a FETE program által?

Alapvetően a fő cél az az, hogy először a legjobban leszakadó 300 településre fókuszálnak. Szépen lassan mennek föl. Nem csak a szociális programokkal jönnek ezek a szervezetek, hanem elkezdik a teljes települést erősíteni, ebben benne van az épületfelújítástól a képzések, a nyugdíjasokra való oda figyelés, benne van a szociális gazdaságnak az erősítése, ahol nincs ott a létrehozás, ott annak a megőrzése sőt a felfejlesztése, humán erőforrással, pénzzel.

Az önkormányzat együttműködő, lehetőséget, megújulást lát a FETE megjelenésével a településen. Támogató a településen belüli mobilizációra. A bérlakásfejlesztést támogatja, a lakáskörülmények javításának és a településfejlesztésének az eszközét látják benne. Szakember

hiánnyal küzd a település, így segítséget jelentene számukra, ha képzett szakemberekkel bővülne a település intézményei, mint például a Tanodát tekintve.

Milyen változás érinti „BioSzentandrás” a FETE programon keresztül?

Látva, hogy én most kifelé megyek a politikai környezetből, elkezdtünk erről beszélgetni a Máltával most, hogy hogy lehetne ezt bevinni közös ügybe „Bioszentandrás” az egész történetbe. Azt látom most, hogy ez az egyedüli tovább élési lehetősége „BioSzentandrásnak” most ez, hogy ha a Máltát most nem úgy hozzuk be, hogy a Málta most ad erre nekünk pénzt, meg ehhez ahhoz támogatást, hanem én kértem, hogy ne is adjon, mert hogy ebbe a struktúrába ezek a közemberek most akik ezt a mindennapokban viszik nem egy jó irányba megy hanem ez most egy kiürülés. Kell az ember, kell a humán erőforrás, és úgy kell, majd abba az új keretrendszerbe a támogatás. Én azt kértem tőlük, hogy ha lehet arról egyeztessünk, hogy jogilag is meg gazdaságilag is jöjjenek be ebbe a rendszerbe, legyenek akár cégtársai az önkormányzatnak, meg jöjjön be a nonprofit kft-be, szociális szövetkezetbe is. Tehát legyen egy fifti-fifti körülményi helyzet, hogy neki döntési pozíciója is legyen. Mert ha én is kiszállok, új önkormányzati vezetés lesz onnantól kezdve egy ingataggá váló helyzet lenne lehet. De ha így bejönnek és gazdaságilag is érdekeltek abban amihez ők a nevüket, pénzüket adják akkor nagyon nem mindegy a kettő. Magát a struktúrát is alkotják és nem az van, hogy egy bizonytalanba adják bele.

Úgyhogy ezt kezdtük kinyitni és az a cél, hogy a jövő éven már elkezdjük összerakni a struktúráját. Én ettől várom azt, hogy ettől majd talán szintet tud lépni.

BioSzentandrás jövője ettől függ. Szeretnénk ezt fő projektnek meghagyni és eköré a kis bimbózó szociális vállalkozás fejlesztéseket.

Marketing irányú fejlesztések történtek az elmúlt évben?

Igen, készülnek az új arculati elemek. Marketing folyamatok az elmúlt évben nagyon megálltak ezt beszéltük is a covid kapcsán. Utána jött a választás amikor nekem minden fókusz odament és emiatt megint csak állt. Én idő közben ki is szálltam, nem én maradtam az ügyvezetője a szövetkezetnek, mint tagja ott maradtam.

Milyen új elemekkel várható a bővülés?

Most készülnek az új táblák. Ezek várhatóan tavasszal lesznek kihelyezve.

Mikor szálltál ki az ügyvezetői pozícióból?

2021. december 1-től.

Ki lett az új ügyvezető?

Aki a kertvezetőnk volt régen.

Hogyan zajlik most az élet „BioSzentendrén”?

Én nem vagyok benne most már 2 éve úgy. A kert jól néz ki, viszont akik a marketinget és menedzsmentet viszik az nagyon lent van.

Szándékosan nem akartam most felhipolni a marketingjét BioSzentendrának, lekötöttük a forrást, ott van a nyomdánál minden féle kütyü meg bazár. Kb. egy 6-7 milli forintnyi arculati ez az amaz ránk fog szakadni. De kirakni most nem akartam semmit mert ne tűnjön úgy, hogy hú de pörögnénk meg csillog minden. Ezzel akkor szeretnék kijönni, ha már a stratégiát sikerül összerakni a Máltával és elkezdjük a 2023-as év elejét és akkor már látszik az új működés és akkor elkezdjük tolni. Az már egy tök átfazonírozott formában fog menni, ott lesz a „régis új” arculat. Kap egy új huzatot az egész ez a terv.

Milyen fejlesztések várhatók a jövőben Hernádszentendrén?

Meséltem annó, hogy volt egy turisztikai pályázat. Ez most abban a státuszban van, hogy elindult a beruházási rész. Ez főként a Hernád vízi turizmusához kapcsolódik. 9 szlovák és 5 magyar partner van ebben a koncepcióban benne meg közte Hernádszentandrás. Alapvetően itt magában a projektben is már az volt leírva, hogy hogy lehet a turisztika révén akár a gasztró kínálat bejönni, az erősítve azt és így fordítva. Kenukat szereztünk be, 8 db biciklit. Elindult a túraszervezési történet is. Tavasztól már kiajánlások mennének. Mi részünk ebben egy épületfelújítás, szálláshely létrehozás volt. 2-3 évig ültek a pályázaton. Nagyjából 20-21 millió Ft volt. Elszálltak az árak, támogatás euróban volt meghatározva nagyjából egy 21 millió Ft-ra kalkulált felújítás. Az most nagyjából egy 40 millióra jön ki, fele hiányzik arra a műszaki tartalomra amire mi beadtuk. Most zajlik az átdolgozása ennek az egésznek, nem azt a régebbi épületet újítanánk fel szálláshelynek, hanem megőrizve a jellegét abból egy vizesblokkot csinálnánk és csinálnánk egy félig nyitott közösségi teret az összeg feléből ezeket, az összeg másik feléből pedig 6-8 db 4-5 fős faházat csinálnánk arra a területre. Így kb. kijön, úgyhogy kicsit camping szerű történettel. Területtel, befogadó képességgel viszont több lenne és ez teljesen passzolna a vízi túrázáshoz is. Tavasztól késő őszig működne. Ezek eleinte nem fűthető faházak lennének, de arra kifejezetten jó. Van egy különálló épület ahol pedig akár egy 8 fő fűtött körülmények között is el tudna aludni. Tehát tavasztól őszig akár egy 30-40 ember kiegészülve sátrazással el tudna lenni. Gyerekek, felnőttek, elvakult vízi túráások, épített környezetet élvező biciklisek mind-mind részt tudnának venni. Ez összekapcsolódhat a gasztróval, egy organikus történet jöhet ki belőle.

Ezt pont elmondtam a Máltásoknak, hogy ami régen a fejemben volt amit nem csináltak meg a szervezetek, ez a turisztikai desztilláció. Annak idején létrehozták a desztillációt érinti, annak idején létrehozták a turisztikai desztillációs menedzsmet, ezeknek a feladata az volt, hogy a térségek turisztikáját összehozzák, összeszervezzék, össze szedjék az összes elérhető kínálatot gasztroból épített közösségből, hogy ha jön érdeklődő akkor nekik ki tudjanak ajánlani a térségből lehetőségeket. Na ez gyönyörű elméleti koncepció maradt és szinte sehol nem működik az országban. 1-2 kivétel azért van, de ugyan ezt próbálták a turinform irodák is. Az egészből annyi hogy volt ahol volt egy kis iroda, ott colt egy rakás prospektus ott ült egy néni akinek fogalma nem volt volt, hogy kell ezt pörgetni és ott meghalt az egész küldetés.

Máltával beszéltek, hogy ezt nagyon is meg lehetne tolni az összes értéket ami van. Ami ehető, program, érték ezt mind össze kell szedni és onnantól kezdve ezt mind össze kell szedni és ki kell ajánlani. Lehet, hogy valakinek csak annyi kell, hogy legyen egy felület ahol mindent elér ami van és ő majd szemezget magának. Ha kérdése van, akkor fel tud hívni valakit és azonnal kap egy infót, árat, nyitva tartást mindent. De ennek van egy következő sávja is, ha valaki konkrét ajánlatot kér, hogy ő jönne 10 napra, rakjanak össze csomagokat. Erre még mind mehet rá a szervezés, idegenvezető. Emögött ott van az attitűd, hogy 2 vállalkozás nem kioltja egymást, hanem mindkettő érdekelt, azzal hogy én a szomszédot ajánlom nem rontom az üzletét, hanem oda-vissza működik az ajánlás.

Ez teszi élhetővé a térségi turisztikát. Katalizálni kell a térségi turisztikát, ne csak a szociális vállalkozásokat térképezzük, hanem a forprofit szektorokat is nézzük meg. Nagy hibának látom, hogy eddig mindenki a saját szektorában mozgott csak eddig. Azt gondolom így tehető komplexé.

Új termékek jelentek meg az évben a piacon?

Nem. A covid miatt sem, részben pedig a humánerőforrás hiány miatt sem. Alacsonyabb frodulat számon létezik most jelenleg a vállalkozás. Útkeresési fázis van részben a gazdasági környezetváltozás miatt, részben az emberhiány miatt. Viszont az új struktúrai változásnak köszönhetően akár új termékfejlesztések is megjelenhetnek. Szinten maradás van. Ez azért is más mert nem 1-2 éves projektről van szó, hanem ez a program a következő 15-20 évben lesz jelen. Organikusan szeretnénk ezt összerakni. Együtt, összeszerveződve a helyiekkel közösen létrehozni, aminek hozzá meg van nekik a hátterük. Hozzánk hasonló vállalkozások azért maradhatnak életben akiket egy támogató háttér vesz körül. Részben külső humán- és egyéb erőforrásokkal, részben a helyieket képessé tenni, hogy egy ilyen rendszerben működni tudjanak, tud ez erőteljes lenni. Számos szociális szövetkezetek példája mutatja országosan,

hogy ezt hosszútávú kísérés, hosszútávú mentorálás, támogató közeg nélkül a legtöbb az egy jó kísérlet de egy összezuhanó kísérlet lesz. Utána lehet nagyobb lesz a veszteség, mint ha el sem indult volna. Ha viszont ez a támogató közeg jól van mellé téve, akkor ezek az értékek amelyek létrejöttek ezek szintet tudnak lépni. De ehhez meg kell jelenjen a piaci logika, szakmai háttér konstans módon de nem 1 évre. Külsősnek és helyinek jól kell összehozni a fúziót egymás között. Mert ha mindent a helyi csinál azt is amihez nem ért abból olyan is lesz, viszont ha mindent külsős csinál akkor a helyi nem érzi magáénak és itt kell ezeket a nagyon érzékeny egyensúlyokat megtalálni. Nálunk most éppen ez zajlik.

Milyen mértékben érintette a gazdaságot az energetikai válság?

Üzemünket bezártuk télre a rezsiárak emelkedése miatt. Van pár száz üveg lekvár, szörp a polcokon de ez nem volumen. Most konkrétan amennyi termékünk van az lesz kipörgetve a karácsonyi időszakra kitart. Vannak lefagyasztott termékek, azzal nyitjuk a tavaszt.

Amíg az üzem zárva van, az ott dolgozókkal mi lesz?

Átszervezés alatt áll a dolog. Valószínűleg addig BioSzentandrás karbantartásáért lesznek felelősek.

Támogatók köre bővült esetleg?

Az elmúlt 1-2 évben támogató nem érkezett a településre. Máltai szeretetszolgálat jelent meg, viszont őket nem a támogatók közé sorolhatnánk, hanem ők is ott lesznek jogilag is és struktúráisan is, fogható emberi oldalról. Mert lehet, hogy pl. a projektmenedzser egy Máltai szeretetszolgálatos emberke lesz. Ők egy nagyon komoly mecénásként jönnek, gazdasági partnerek lesznek. De itt lehet változás ha a Málta köré építjük és nem az én szerepköröm közé épül.

Helyiek véleményében volt változás a programot tekintve?

Pangás van, stagnálás van. Heves ellenállás nem érzékelhető mint az elején.

Magyar Máltai Szeretetszolgálatot Önök kerestétek fel vagy felőlük történt a megkeresés?

Alapvetően a statisztika számok alapján találtak ránk. Ez a 300 legszegényebb település, ők az országos statisztikák alapján nyúlnak hozzá. Egyre több az abaúji település a FETE program által. Ingatlanokat vásárolnak, munkatársakat vesznek fel, nem csak a szociális vonalon tevékenykednek, hanem ami fontos, hogy a szociális gazdaságfejlesztés is egy fontos irány. Minket szánnak az egyik bázisnak, szóval oda vissza találtunk úgymond egymásra. Mutatók révén jelentünk meg.

IV. Kérdőíves felmérés

Hernádszentandrás lakossági felmérése

Kedves kitöltő!

Montvajszi Evelin és Sárközi Zsuzsa a Miskolci Egyetem Emberi erőforrások szakjának harmadéves hallgatói vagyunk.

Az alábbi kérdőív kitöltésével hozzájárulhat a TDK dolgozatunk elkészítéséhez.

A dolgozatunkban szeretnénk bemutatni Hernádszentandrás „BioSzentandrás” Szociális Szövetkezetét, ami már túllépett a közfoglalkoztatás keretein és a szociális gazdaság irányába mutató jó gyakorlatként értelmezhető.

Kérjük jelen kérdőívünket akkor töltsse ki, ha Ön 20-65 év közötti hernádszentandrási lakos.

Az adatfelvétel teljesen anonim módon zajlik, ezért személyes visszajelzést nem tudunk adni.

Az adatokat bizalmasan kezeljük, harmadik fél számára nem adjuk ki és kizárólag összesített statisztikai eredmények formájában dolgozzuk fel a fent említett kutatásunkon belül.

1. Az Ön neme *

- ☐ Nő
- ☐ Férfi

2. Az Ön életkora *

Saját válasz

3. Az Ön családi állapota *

- ☐ Egyedülálló
- ☐ Házas
- ☐ Elvált
- ☐ Özvegy
- ☐ Kapcsolatban él

4. Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége: *

- ☐ Kevesebb, mint 8 általános
- ☐ 8 általános
- ☐ Szakmunkás
- ☐ Érettségi
- ☐ Főiskola/Egyetem

5. Milyen szakirányú végzettséggel rendelkezik Ön? (jogi, gazdasági, mérnöki, orvosi, pedagógiai stb.)

Saját válasz

6. Milyen munkakörben dolgozik Ön? *

- ☐ Vezetői pozícióban
- ☐ Felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozási területen
- ☐ Egyéb középfokú vagy felsőfokú képzettséget igénylő területen
- ☐ Irodai vagy ügyviteli területen
- ☐ Kereskedelmi vagy szolgáltató területen
- ☐ Mezőgazdasági területen
- ☐ Ipari és építőipari területen
- ☐ Gépkészlő, összeszerelő, járművezető
- ☐ Szakképzettséget nem igénylő foglalkozásban
- ☐ Közfoglalkoztatásban
- ☐ Tanuló

7. Hány éve dolgozik Ön a jelenlegi munkahelyén? *

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8
- ☐ 9
- ☐ 10
- ☐ 10-nél több éve
- ☐ Még nem dolgozom

8. Dolgozik-e vagy dolgozott-e a „BioSzentandrás" programban? *

- ☐ Igen
- ☐ Nem

9. Mi a véleménye „BioSzentandrás” programról? (4=teljesen egyetértek,
1=egyáltalán nem értek egyet)

★

	1	2	3	4
Munkalehetőséget ad	☐	☐	☐	☐
Ismertté válik a település	☐	☐	☐	☐
Összetartja a közösséget	☐	☐	☐	☐
Értéket teremt a faluban	☐	☐	☐	☐
Bevétel szerzési lehetőség a „BioSzentandrás” szociális szövetkezetének	☐	☐	☐	☐
Turisták vonzása a településre	☐	☐	☐	☐
Önkormányzati földterületek hasznosítása	☐	☐	☐	☐
Település lakossága egészségesebbé válik	☐	☐	☐	☐
Jövőt ad a családok számára	☐	☐	☐	☐
Fiatal generáció helyben marad (népességmegtartó képesség)	☐	☐	☐	☐
Vidék értéke erősödik	☐	☐	☐	☐
Családok megélhetése javul	☐	☐	☐	☐
Munkamorál fejlődik	☐	☐	☐	☐

10. Szokott-e Ön vásárolni a „BioSzentandrás” mintaboltjából? *

☐ Igen

☐ Nem

11. Milyen összegben vásárol a mintaboltban? (Erre a kérdésre kérjük csak akkor válaszoljon ha az előző kérdésre a válasza IGEN volt)

Saját válasz

12. Milyen terméket/termékeket vásárol Ön a mintaboltból? (Erre a kérdésre kérjük csak akkor válaszoljon, ha a 10-es kérdésre a válasza IGEN volt!)

☐ Zöldségfélék

☐ Üvegbe zárt termékek

☐ Kézműves termékek

☐ Palánták

☐ Fűszernövények

13. Milyen rendszerességgel vásárol Ön a mintaboltban?(Erre a kérdésre kérjük csak akkor válaszoljon, ha a 10-es kérdésre a válasza IGEN volt!)

☐ Hetente

☐ Havonta

☐ Ritkán

☐ Soha

14. Egyetért-e Ön azzal a kijelentéssel, hogy a klasszikus közfoglalkoztatás által *

	Igen	Nem
Szebb a település képe	☐	☐
Rendezettebb a környezet	☐	☐
Munkaszocializációs hatása van	☐	☐
Értelmetlen munkát végeznek a k...	☐	☐
Feszültséget generálódik a telepü...	☐	☐

15. Mi a véleménye magáról a közfoglalkoztatási programról?

Hosszú szöveges válasz

16. Ön szerint a közfoglalkoztatottak bére megfelelő-e? *

☐ Igen

☐ Nem

...

17. Ön szerint mennyi lenne a megfelelő bér a közfoglalkoztatottak számára? (Erre a kérdésre kérjük csak akkor válaszoljon, ha az előző kérdésre NEM volt a válasza!)

Rövid szöveges válasz

18. Ön szerint milyen a munkanélküliek munkavégző képessége Hernádszentandrásan? *
(Kérjük 1-4-ig terjedő skálán értékelje, ahol az 1=nagyon rossz, 4=nagyon jó)

	1	2	3	4
Egészségügyi álla...	☐	☐	☐	☐
Iskolai végzettség ...	☐	☐	☐	☐
Munkához való ho...	☐	☐	☐	☐
Megbízhatóság ala...	☐	☐	☐	☐
Munkatapasztalat ...	☐	☐	☐	☐

Köszönjük, hogy hozzájárult TDK dolgozatunk sikerességéhez!
